

EUROPEAN
STATISTICAL
SYSTEM

EKSPERTHINDAMISE ARUANNE

EUROOPA STATISTIKA TEGEVUSJUHISELE VASTAVUSE NING RIIKLIKU
STATISTIKASÜSTEEMI EDASISE TÄIUSTAMISE JA ARENDAMISE KOHTA

EESTI

Jorgen Elmeskov
Hana Slegrova
Daniela Stefanescu
Frantisek Bernadic

Oktoober 2021

SISUKORD

1.	KOMMENTEERITUD KOKKUVÕTE	3
2.	SISSEJUHATUS	9
3.	RIIKLIKU STATISTIKASÜSTEEMI LÜHIKIRJELDUS	11
4.	VIIMASE VIIIE AASTA EDUSAMMUD	14
5.	KOOSKÕLA TEGEVUSJUHISEGA JA TULEVIKUSUUNAD	16
5.1	RIIKLIKU STATISTIKAAMETI JA OSALEVATE MUUDE RIIKLIKE ASUTUSTE TUGEVED KÜLJED TEGEVUSJUHISE JÄRGIMISEL	16
5.2	PROBLEEMID JA SOOVITUSED	18
5.2.1	RIIKLIKU STATISTIKASÜSTEEMI, SH SELLE SÕLTUMATUSE TUGEVDAMINE	18
5.2.2	KUJUNEVA ANDMEMAASTIKU MAKSIMAALNE ÄRAKASUTAMINE	23
5.2.3	KOOSTÖÖ TUGEVDAMINE SIDUSRÜHMADEGA	27
5.2.4	AMETISISESTE PROTSESSIDE JA INFO LIIKUMISE TUGEVDAMINE	30
5.3	STATISTIKAAMETI KUI RIIKLIKU STATISTIKASÜSTEEMI JA EKSPERTHINDAMISE KOORDINAATORI ARVAMUSED SOOVITUSTE KOHTA, MILLES ARVAMUSED LAHKNEVAD	32
	LISA A – VISIIDI PÄEVAKAVA	33
	LISA B – OSALEJATE NIMEKIRI	41

1. KOMMENTEERITUD KOKKUVÕTE

Eestil on kõrged digitaliseerimise ja e-valitsusega seotud eesmärgid. Üks näide selle kohta on ühekordse andmekogumise põhimõte (*once-only*-printsii), mille kohaselt üksikisikud ja ettevõtted peavad valitsusasutustega suheldes esitama sama teabe ainult üks kord. Digivaldkonna ja andmevoogude suured eesmärgid mõjutavad olulisel määral suurte ambitsioonidega statistikavaldkonna arengut. Seda ilmestab näiteks Statistikaameti visioon saada Euroopa kõige efektiivsemaks ja innovaatilisemaks usaldusväärse ning tarbijasõbraliku statistika tegijaks. Need ambitsioonid toetuvad alustele, mis on juba väga tugevad.

Riiklikku statistikat reguleeriv seadus on mitmes mõttes uuenduslik, rõhutades riiklikku statistikat tegevate asutuste ametialast sõltumatust ja andes neile laialdase juurdepääsu andmetele, sealhulgas eraandmetele. Seadus annab Statistikaametile ja Eesti Pangale kui ainsatele riikliku statistika tegijatele tähtsa rolli avaliku sektori andmehalduses.

Statistikaameti ja nii riikliku kui ka muu statistika tegijate ning administratiivsete andmete esitajate vahel on tihedad koostöösuhted, mis põhinevad kõikidel juhtudel ametlikel kokkulepetel. Lisaks on Statistikaametil tihedad sidemed akadeemilise ringkonnaga – andmed ja teenused liiguvad mõlemas suunas ja teadlastel on juurdepääs rangelt kaitstavatele mikroandmetele. Tugevdatud on ka kahepoolseid suhteid ministeeriumidega, kes on statistika peamised kasutajad.

Juba praegu kasutab Statistikaamet statistika tegemisel administratiivseid andmeallikaid, selle näiteks on eelseisev rahva ja eluruumide loendus, mis põhineb peamiselt registritel. Loendus on loonud baasi andmekogude intensiivsemaks kasutamiseks. Koostöös nende andmete valdajatega on administratiivsed andmeallikad süstemaatiliselt läbi vaadatud, millega on saadud selgem ülevaade nende omadustest, pidades silmas tulevikukoostööd, sealhulgas standardites ja klassifikaatorites kokkuleppele jõudmist.

Et asutuse püüdlus kujuneda statistikateenuste osutajaks tähendab ka tellimustööde rolli suurenemist, on kasvanud tähelepanu kasutajatele ja teadlikkus nende vajadustest ning tekkinud sünergia regulaarse statistika tegemisega, mis on samal ajal tugevdanud Statistikaameti ressursibaasi.

Statistikaameti sisemine korraldus on üha enam üles ehitatud protsessipõhiselt, kus on paigas kindlad tööpõhimõtted. Statistikaamet on põhjalikult hinnanud oma statistika tegemise protsessi ja tooteid ning näidanud seejuures suurt pühendumist kvaliteediküsimustele, töövahenditele, meetoditele ja nendega seotud dokumentatsioonile.

Statistikaamet on teinud märkimisväärset tööd eksperimentaalstatistika valdkonnas (andmete linkimine, uued andmeallikad ja meetodid ning modernsed visualiseerimisvõimalused) ja saanud kogemusi peamiselt analüütilistest katsetustest, mida saab rakendada statistika tegemisel tulevikus.

Statistikaamet on teinud suuri edusamme oma kommunikatsiooni- ja levitamispõhimõtetes ning tegutseb mitme kommunikatsioonikanali kaudu sihipäraselt eri kasutajarühmi silmas pidades.

Lõpetuseks on väga oluline märkida, et Statistikaameti töötajad on väga pühendunud, mitmekülgsed ja kõrgelt haritud ning tänu ameti jõupingutustele ja väga dünaamilisele ja eesmärgikindlale töökohale on näha töötajate kasvavat tööga rahulolu kõigis mõõdetavates aspektides.

Vastastikuse eksperthindamise töörühm pidas kasulikuks esitada oma soovitusel neljas põhiosas, mis on esitatud allpool. Võttes arvesse täheldatud üldist vastavust Euroopa statistika tegevusjuhisele, keskenduvad 19 soovitusel 18 parandustele, mis aitaksid saavutada enam kui kooskõla tegevusjuhise, ning ainult üks soovitus (esimese pealkirja all viimane) käsitleb nõuetele vastavuse küsimust.

SOOVITUSED

I. Riikliku statistikasüsteemi, sh selle sõltumatuse tugevdamine

Riikliku statistikasüsteemi tugevdamise oluline aspekt on suurendada Statistikaameti eelarvelist rahastamist, mis ei ole asutuse tegevusega sammu pidanud. Viimasega kaasneb oht, et riiklikke statistikatöid tuleb vähendada või see võib isegi ohustada statistika kvaliteeti. Mõned lahendused sellele, mida statistikanõukogu, oluline sõltumatu nõuandeorgan statistika ja andmehalduse alal, on nimetanud Statistikaameti alarahastamiseks, võivad tulla sisemisest tõhustamisest (tugineda enam andmekogudele), ja statistikateenuse osutajana saadavast lisatulust.

Selleks et saavutada enam kui kooskõla Euroopa statistika tegevusjuhisega, soovib vastastikuse hindamise tööühm järgmist:

1. Valitsus peaks suurendama Statistikaameti eelarvelist rahastamist, arvestades uusi tegevusi ja vältimaks seda, et asutus peaks kärpima oma tööprogrammi ja väljundi kvaliteeti – olgugi et mõningat abi võib pakkuda ka sisemine tõhustamine ja väljastpoolt põhieelarvet saadav lisatulu. (Parandusettepanek: Euroopa statistika tegevusjuhise näitaja 3.1)

Statistikaameti palgatase on üldiselt madal ning mõnede töötajakategooriate, eelkõige nende puhul, kellel on kõrgetasemelised analüüsi- ja andmeteadusoskused, on värbamine ja töö hoidmine suured probleemid. Nende töötajakategooriate palgataset tuleks korrigeerida, kui selleks on eelarves ruumi. Selleks et saavutada enam kui kooskõla Euroopa statistika tegevusjuhisega, soovib vastastikuse hindamise tööühm järgmist:

2. Sõltuvalt saadaolevast rahastusest peaks Statistikaamet korrigeerima nende töötajakategooriate palgataset, keda on keeruline värvata ja hoida. (Parandusettepanek: Euroopa statistika tegevusjuhise näitajad 3.1 ja 7.5)

Olukorras, kus andmehalduse valdkonnas tehakse pingutusi kogu valitsemissektoris, on eriti oluline, et statistikanõukogul ja Statistikaametil ei oleks erihuvisid, mille tõttu peaks arutlema institutsionaalsete seoste üle. Seega võib olla vajalik vaadata üle Statistikaameti roll statistikanõukogule teenuse osutajana ja nõukogu liikmena. Nende kahe rolli kooslus võib juba olla vähendanud nõukogu autoriteeti Statistikaameti rahastamise kritiseerimisel.

Selleks et saavutada enam kui kooskõla Euroopa statistika tegevusjuhisega, soovib vastastikuse hindamise tööühm järgmist:

3. Valitsus peaks kaaluma võimalusi suurendada statistikanõukogu sõltumatust, näiteks üle vaatama selle liikmesuse ja selle teenindamise kohustused. (Parandusettepanek: Euroopa statistika tegevusjuhise 1. põhimõte)

Et veelgi rõhutada Statistikaameti ametialast sõltumatust, mis ei ole mõnedes uuringutes saanud ühtlaselt häid tulemusi, tasub kaaluda, kas parem on, et ametliku statistikaprogrammi osaks oleva statistikatööde loetelu võtab vastu valitsus nagu praegu, või tuleks seda teha poliitilisest tasandist kaugemal, näiteks anda see ülesanne üle statistikanõukogule.

Selleks et saavutada enam kui kooskõla Euroopa statistika tegevusjuhisega, soovib vastastikuse hindamise tööühm järgmist:

4. Valitsus peaks kaaluma võimalusi vähendada poliitilist mõju riikliku statistika tööprogrammi kinnitamisel, näiteks andma vastutuse statistikanõukogule. (Parandusettepanek: Euroopa statistika tegevusjuhise 1. põhimõte)

Pidades silmas nii Statistikaameti sõltumatuse tugevdamist kui ka uute kohustuste võtmist kogu valitsemissektori andmehalduses, tuleks üle vaadata Statistikaameti paiknemine rahandusministeeriumi haldusalas.

Selleks et saavutada enam kui kooskõla Euroopa statistika tegevusjuhisega, soovitab vastastikuse hindamise töörühm järgmist:

5. Valitsus peaks koos Statistikaametiga üle vaatama ameti paiknemise riigi struktuuris, arvestades võimalikku mõju asutuse sõltumatusele ja asutuse rolli kogu valitsemissektori andmehalduse koordineerimisel. (Parandusettepanek: Euroopa statistika tegevusjuhise, 1. põhimõte)

Lahendada tuleb Tervise Arengu Instituudi (TAI) tehtava statistikaga seotud olukord. Osa TAI statistikast esitatakse Euroopa statistikana, kuigi see ei kuulu riikliku statistika hulka ja seega ei ole ka tagatud vastavus kvaliteedinõuetele. Kõrvalekalde korrigeerimiseks on olemas ametlikud võimalused ja sellega tuleb tegeleda.

Selleks et vastata Euroopa statistika tegevusjuhisele, soovitab vastastikuse hindamise töörühm järgmist:

6. Valitsus peaks astuma samme, et lisada Tervise Arengu Instituudi (TAI) statistika riiklikusse statistikasse, et tagada vastavus Euroopa statistika tegevusjuhisega ja vältida töö dubleerimist (seotud tegevusjuhisele vastavusega: Euroopa statistika tegevusjuhise, näitajad 1bis.1 ja 1bis.2, aga ka paljud teised näitajad, kus TAI koostatud statistika kohta on vähe teada).

II. Kujuneva andmemaastiku maksimaalne ärakasutamine

Teise teema all esitatud soovitusel on samuti seotud andmehalduse jätkuva moderniseerimisega ja Statistikaameti suutlikkusega tugineda statistika tegemisel üha enam haldus- ja muudele andmetele, mida ei saada uuringutest, sealhulgas eraandmetele.

Andmehaldusega seotud eesmärkide poole liikumisel on Statistikaamet hästi edenenud üksikute administratiivsete andmeallikate kvaliteedi läbipaistva ja pideva jälgimise vahendi loomisel. Sellele olulisele saavutusele tuginevad kolm soovitusel. Statistikaametil on õige aeg välja töötada andmekogude kasutamise strateegia, mille aluseks on eelkõige ameti enda statistikavajadused.

Selleks et saavutada enam kui kooskõla Euroopa statistika tegevusjuhisega, soovitab vastastikuse hindamise töörühm järgmist:

7. Statistikaamet peaks jätkama ettevalmistusi administratiivsete andmeallikate ulatuslikumaks kasutamiseks statistika tegemisel, sealhulgas liikuma edasi andmehalduse algatusega. Seejuures peaks Statistikaamet edendama koostööd andmekogude omanikega, et suurendada andmekogude kvaliteeti ja läbipaistvust, mis võimaldab välja töötada nende andmete kasutamise visiooni ja prioriteedid. (Parandusettepanek: Euroopa statistika tegevusjuhise, näitajad 2.2 ja 10.3)

Administratiivsete andmeallikate läbipaistvamaks muutmise töö põhjal on oluline anda tõuge andmete omanikele, et nad kõrvaldaksid oma andmestikes puudused, mis on seotud näiteks kvaliteedi ja kasutatud standarditega. Kõik asjaomased institutsioonid peavad ühiselt seadma prioriteediks andmete kvaliteedi parandamise ja seda soodustava keskkonna loomise.

Selleks et saavutada enam kui kooskõla Euroopa statistika tegevusjuhisega, soovitab vastastikuse hindamise töörühm järgmist:

8. Statistikaamet peaks koos asjaomaste asutustega suurendama administratiivsete andmeallikate läbipaistvust ja kvaliteeti, kehtestades meetmed (näiteks eksperthindamised), mis aitavad parandada

andmete kvaliteeti näiteks ühtsete standardite ja klassifikaatorite kasutamise kaudu. (Parandusettepanek: Euroopa statistika tegevusjuhise, näitajad 8.7 ja 10.3)

Et aidata kaasa sellise keskkonna loomisele, kus kõik asjaomased institutsioonid pingutavad administratiivsete andmeallikate kvaliteedi parandamise nimel, võiks valitsus selgitada eri osapoolte kohustusi selles valdkonnas.

Selleks et saavutada enam kui kooskõla Euroopa statistika tegevusjuhisega, soovitab vastastikuse hindamise tööühm järgmist:

9. Selleks et aidata parandada administratiivsete andmeallikate kvaliteeti, võiks valitsus selgitada eri osapoolte andmehalduskohustusi. (Parandusettepanek: Euroopa statistika tegevusjuhise, näitajad 8.7 ja 10.3)

Riikliku statistika seadus annab riikliku statistika tegijatele laialdase juurdepääsu eraomanduses olevatele andmetele, võttes arvesse selliste andmete kasvavat tähtsust. Seetõttu peaks valitsus statistika valdkonna heaolu nimel tagama, et seda juurdepääsuõigust ei rikuta valdkondlike õigusaktidega, mis tundub olevat mõnes sektoris juhtunud.

Selleks et saavutada enam kui kooskõla Euroopa statistika tegevusjuhisega, soovitab vastastikuse hindamise tööühm järgmist:

10. Valitsus peaks tagama, et valdkondlikud õigusaktid ei piiraks riiklikku statistikat tegevate asutuste juurdepääsu eraandmetele mõnedes sektorites, nagu mobiilsideoperaatorid ja krediidi-asutused. (Parandusettepanek: Euroopa statistika tegevusjuhise, näitajad 2.4 ja 9.4)

Statistikaamet on eksperimentaalstatistika nime all tegelenud mitme väärt ettevõtmisega. Need on olnud kasulikud saadud analüütiliste teadmiste, töötajate arengu ning selle poolest, et teiste sidusrühmade ja potentsiaalsete töötajate silmis on ameti atraktiivsus suurenenud. Edaspidi peaks need tegevused statistika tegemisele enam kaasa aitama ja aja jooksul peaks strateegia neid hõlmama.

Selleks et saavutada enam kui kooskõla Euroopa statistika tegevusjuhisega, soovitab vastastikuse hindamise tööühm järgmist:

11. Statistikaamet peaks jätkama pingutusi eksperimentaalstatistika valdkonnas, keskendudes selle kasutamisele regulaarse statistika tegemisel. Hiljem peaks uute andmeallikatega seotud katsed kajastama strateegias. (Parandusettepanek: Euroopa statistika tegevusjuhise, näitaja 11.1)

III. Koostöö tugevdamine sidusrühmadega

Suhted akadeemilise ringkonnaga on alati olulised, kuid need võivad olla eriti tähtsad kiire arengu ajal, mida tingib kujunev andmemaastik. Statistikaametil on akadeemilise ringkonnaga head suhted, kuid need põhinevad tihti isiklikel kontaktidel, mis ei ole väikeses riigis ehk üllatav. Selleks et tagada lähenemisviisi järjepidevus ja ühtsus kõigis valdkondades, võib osutada vajalikuks muuta suhted ametlikumaks.

Selleks et saavutada enam kui kooskõla Euroopa statistika tegevusjuhisega, soovitab vastastikuse hindamise tööühm järgmist:

12. Statistikaamet peab tugevdama sidemeid akadeemilise ringkonnaga, mis üldiselt on head, kuigi ebahühtlased ja sõltuvad sageli inimestest. Sidemed tuleb teha ametlikumaks ja neid tuleb tugevdada ka valdkondades, kus need on praegu suhteliselt nõrgad. (Parandusettepanek: Euroopa statistika tegevusjuhise, näitaja 7.7)

Statistikaamet peaks tegema teadlaste juurdepääsu mikroandmetele mugavamaks, sest mikroandmed on üha olulisem teadusuuringute alus ja aitavad seega kaasa ühiskonna arengule. Kuigi andmekaitse on esmatähtis, on teistes riikides olemas lahendused, mis võimaldavad kiiremat ja mugavat juurdepääsu andmetele, näiteks kaugjuurdepääsulahenduste üldise kasutamise kaudu.

Selleks et saavutada enam kui kooskõla Euroopa statistika tegevusjuhisega, soovib vastastikuse hindamise tööühm järgmist:

13. Statistikaamet peaks astuma samme, et teha mikroandmetele juurdepääs teadlastele mugavamaks. (Parandusettepanek: Euroopa statistika tegevusjuhise näitaja 15.4)

Statistikaamet on tegutsenud selle nimel, et tõhustada teenuste osutamist tasu eest, ja paistab, et seni on vastuvõtt olnud hea. Tegevust tuleks edasi arendada. Kui on olemas väline valmisolek katta Statistikaametile esitatud tellimustega seotud kulud, suurendab see juba iseenesest ühiskonna heaolu. Statistikaamet peaks keskenduma eelkõige ministeeriumide nõudmistele, sest tasulised teenused võivad anda võimaluse täita selliseid nõudeid, ilma et see avaldaks lisaturvet üldeelarvele.

Selleks et saavutada enam kui kooskõla Euroopa statistika tegevusjuhisega, soovib vastastikuse hindamise tööühm järgmist:

14. Statistikaamet peaks edasi arendama kaheksat edukat teenust ja laiendama statistikateenuste osutamist tasu eest ministeeriumide, aga ka muude sidusrühmade nõudluse rahuldamiseks. Eesmärk oleks muu hulgas vastata ministeeriumide nõudmistele. (Parandusettepanek: Euroopa statistika tegevusjuhise näitaja 11.1)

Ministeeriumid annavad juba praegu märkimisväärse panuse Statistikaameti ametlikku viieaastasest tööprogrammi, kuid väljaspool valitsust on ka palju teisi kasutajarühmasid. Kui sidusrühmadega, sealhulgas nii üldsuse kui ka akadeemilise ringkonnaga, programmi üle laiemalt konsulteerida, on võimalik mõju demokratiseerida.

Selleks et saavutada enam kui kooskõla Euroopa statistika tegevusjuhisega, soovib vastastikuse hindamise tööühm järgmist:

15. Statistikaamet võiks oma ametliku viieaastase tööprogrammi ettevalmistamisel sidusrühmadega laiemalt konsulteerida, et saada rohkem teavet näiteks üldsuselt ja akadeemiliselt ringkonnalt. (Parandusettepanek: Euroopa statistika tegevusjuhise näitaja 11.1)

Statistikaamet on tugevdanud kahepoolseid arutelusid ministeeriumidega. Et saada varakult teada esseeisvatest poliitilistest küsimustest, mis võimaldaks prognoosida tulevasi nõudeid tööprogrammidele, oleks kasulik veelgi enam nendele aruteludele toetuda. Mida varem võimalikud tulevad vajadused teada on, seda paremini saab Statistikaamet kaaluda ja kavandada, kuidas neile nõudmistele vastata.

Selleks et saavutada enam kui kooskõla Euroopa statistika tegevusjuhisega, soovib vastastikuse hindamise tööühm järgmist:

16. Statistikaamet peaks kasutama tihedamaid suhteid ministeeriumidega, et saada varakult teada edaspidisest poliitilisest vajadusest statistika järele, mis aitab prognoosida tulevasi nõudeid riikliku statistika tööprogrammidele. (Parandusettepanek: Euroopa statistika tegevusjuhise näitaja 11.1)

IV. Asutuse protsesside ja info liikumise tugevdamine

Statistikaamet hindab oma statistika kvaliteeti põgusalt iga aasta ja põhjalikumalt siis, kui statistikas tehakse muudatusi või kerkivad probleemid. See protsess aga ei taga, et põhjaliku analüüsi käigus

hinnataks regulaarselt kogu statistikat, milleni oleks mõistlik jõuda. Põhjalikus hindamises peaksid olema kaasatud inimesed, kes seisavad väljaspool kindla statistika tegemise protsessi, ja välisvaate saamiseks võimaluse korral inimesed väljastpoolt ametit.

Selleks et saavutada enam kui kooskõla Euroopa statistika tegevusjuhisega, soovitab vastastikuse hindamise töörühm järgmist:

17. Statistikaamet peaks tagama, et kogu statistika kvaliteeti hinnataks põhjalikult korrapärase ajavahemike järel, võimaldama välisvaate eri statistiliste andmete koostamise protsessile ja võimaluse korral kaasama eksperte väljastpoolt asutust, nt akadeemilist ringkonda ja teisi riiklikke statistikaasutusi. (Parandusettepanek: Euroopa statistika tegevusjuhise näitaja 4.4)

Uuringuandmete kogumisel on olnud kasutusel vananev ja vähepaindlik tarkvara, aga pingutusi tehakse uute ja paindlikumate vahendite väljatöötamiseks. See tegevus on oluline ja Statistikaamet peab seda jätkama. Samuti tuleb jätkata püüdlusi andmetöötluse standardimiseks, millega peaks kaasnema arukas automatiseerimine, kus masin saab parandada vigaseid andmeid, mis ei mõjuta statistikat märkimisväärselt, samal ajal kui inimeste töö keskendub olulistele andmetele.

Selleks et saavutada enam kui kooskõla Euroopa statistika tegevusjuhisega, soovitab vastastikuse hindamise töörühm järgmist:

18. Statistikaamet peab jätkama jõupingutusi andmetöötluse standardimiseks ja automatiseerimiseks ning andmete kogumiseks kasutatava tarkvara ja küsimustike ajakohastamiseks. (Parandusettepanek: Euroopa statistika tegevusjuhise näitajad 9.3, 10.2 ja 10.4)

Statistikaamet on eksperimentaalstatistika nime all teinud märkimisväärselt analüütilist tööd. Väga oluline on, et nende ja muude analüütiliste katsete tulemusi jagataks kogu ametis, sest need võivad olla teistele inspiratsiooniks ja vähendada muret selle üle, et eri töötajate töö atraktiivsus on erinev. Selliseks suhtluseks peaks kasutama lihtsaid ja praktilisi vahendeid, suurteks kulutusteks ei ole vajadust.

Selleks et saavutada enam kui kooskõla Euroopa statistika tegevusjuhisega, soovitab vastastikuse hindamise töörühm järgmist:

19. Statistikaamet peaks astuma samme, et jagada asutuse sees teadmisi teadusprojektide ja eksperimentaalstatistika tulemustest. (Parandusettepanek: Euroopa statistika tegevusjuhise näitaja 7.6)

Kokkuvõttes on Eesti statistikasüsteemi ja Statistikaameti areng praegu eriti dünaamiline, mis on ajendatud nii andmete valdkonna arengust kui ka ühiskonna andmestumise teadlikust ärakasutamisest. Palju edu on juba saavutatud ja eksperthindamise rühm usub, et edusammud, mis tehakse eespool nimetatud soovitude järgimisel ja mis ühe erandiga keskenduvad enama kui vaid kooskõla saavutamisele Euroopa statistika tegevusjuhisega, võivad nii suurendada võimalikku kasu kui ka hoogustada muutusi tulevikus.

Pidades silmas Euroopa statistikasüsteemi pideva täiustamise vaimu, kasutab Statistikaamet käesolevas aruandes esitatud soovitusi riiklikus statistikasüsteemis rakendatavateks parandustegevusteks.

2. SISSEJUHATUS

Euroopa statistikasüsteemi (ESS) üheks suhteliseks eeliseks peetakse selle kvaliteeti – seda maailmas, kus kiirteave on üha vajalikum ja erakorralised asjaolud või pidev vajadus saada kiiremini kindla kvaliteediga andmeid toovad kaasa uusi ülesandeid. Euroopa statistika tegevusjuhisis on Euroopa statistikasüsteemi ühise kvaliteediraamistiku nurgakivi ning Euroopa statistikasüsteemi kuuluvad statistikaasutused on võtnud endale kohustuse seda järgida.

Väga oluline on, et Euroopa statistikasüsteemil oleks läbivaatamismehhanism ehk vastastikused eksperthindamised, mis usaldusväärsete tõendite abil toetavad kohustust tegutseda tegevusjuhisega kooskõlas. Eksperthindamiste eesmärk on suurendada Euroopa statistikasüsteemi statistikaasutuste terviklikkust, ametialast sõltumatust ja vastutust. Vastastikuste eksperthindamiste esimene voor toimus aastatel 2006–2008, millele järgnes teine voor aastatel 2013–2015.

2017. aastal vaadati Euroopa statistika tegevusjuhisis läbi, seda laiendati ning see koosneb nüüd 16 põhimõttest. Tegevusjuhise uuendamine ajendas Eurostatti korraldama Euroopa Liidu liikmesriikides ja Euroopa Vabakaubanduse Assotsiatsiooni riikides eksperthindamiste kolmanda vooru, mis toimub 2021. aastast kuni 2023. aasta keskpaigani. Vooru eesmärk on parandada Euroopa statistika kvaliteeti ja usaldust selle vastu. Selleks hinnatakse ESSi kooskõla uuendatud tegevusjuhise põhimõtetega. Eksperthindamine hõlmab ESSi statistikaasutusi (Eurostat, riiklikud statistikaametid ja muud riiklikud asutused), mis arendavad, teevad ja levitavad Euroopa statistikat. Eksperthindamise järel teevad riiklikud statistikaametid igal aastal järelevalvet selle üle, kuidas rakendatakse parandusmeetmeid, mis on välja töötatud välishindamise aruannetes esitatud soovitude täitmiseks.

Eksperthindamiste kolmandal voorul on kaks eesmärki:

- hinnata ESSi kooskõla/vastavust Euroopa statistika tegevusjuhisega, et näidata ESSile ja välistele sidusrühmadele, et ESS on tegevusjuhise põhimõtetel põhinev süsteem;
- aidata kaasa riiklike statistikaametite, muude riiklike asutuste ja Eurostati edasisele arengule tulevikusoovituste esitamisega; samal ajal peaksid välishindamised ärgitama valitsusasutusi toetama nende soovitude rakendamist.

Iga vastastikuse eksperthindamise teeb neljast statistikaekspertist (nii ESSist kui ka väljastpoolt) koosnev komisjon. Eksperthindamisel on neli etappi: riigid täidavad enesehindamisküsimustiku; välisekspertid analüüsivad neid küsimustikke; välisekspertid külastavad riiklikku statistikaametit; eksperthindamise komisjon koostab lõpparuande ja soovitused. Soovitusi on kahte liiki:

- vastavusettepanekud (tagavad kooskõla/vastavuse Euroopa statistika tegevusjuhisega);
- parandusettepanekud (vähem kriitilise tähtsusega / tehnilised tugitegevused).

Riiklike statistikasüsteemide hindamisel kasutatakse auditilaadset ja eksperthindamise meetodit, et saada kasu mõlema viisi positiivsetest aspektidest. Audititolaadne meetod eeldab dokumentide esitamist tõendusmaterjalina, eksperthindamise komisjoni vastutust antud soovitude eest ning riiklike statistikaametite õigust väljendada soovitude kohta lahknevaid seisukohti ja sõnastada vastavad parandusmeetmed. Eksperthindamise meetod võimaldab ESSis ühiselt kokku leppida meetodikas, eesmärkides, ulatuses ja rakenduskorras, parandustele keskendumises ja vastastikuse õppimise protsessis.

Kuigi kõik Euroopa statistika tegevusjuhise põhimõtted vaadatakse enesehindamise küsimustiku kaudu läbi kõigi riikide puhul, võivad eksperthindamise komisjoni liikmed kohandada oma visiiti ESSi riiki

sobivaks nii, et nad saaksid keskenduda põhimõtetele, mis vajavad rohkem selgitusi. Mõnesid põhimõtteid hinnatakse siiski iga liikmesriigi külastusel, näiteks ametialase sõltumatuse ning koordineerimise ja koostöö põhimõtteid, aga ka neid, mis puudutavad moderniseerimist.

Eksperthindamise komisjon kasutas oma töös Statistikaameti enesehindamisküsimustiku vastuseid, toetavaid dokumente ja teavet Statistikaameti veebilehtedel, Eesti teise vooru välishindamise aruannet ja selles esitatud parandusettepanekuid, samuti seotud parandusmeetmeid ja nende rakendamise aruannet. Nende põhjal määrati kindlaks eksperthindamise visiidi teemad, kus oli vaja saada rohkem teavet, et jõuda lõpliku hinnanguni ja võimalike soovituseni.

Lisaks eespool nimetatud üldistele põhimõtetele võeti eksperthindamisel vaatluse alla ka ressursside piisavuse, kulutasuvuse ja andmeesitajatele liigse koormuse tekitamisest hoidumise põhimõtted, mis on tihedalt seotud Statistikaameti enda ja välisele sidusrühmadele mõeldud moderniseerimisega.

Ressursside piisavust peeti eksperthindamise teise vooru aruandes problemaatiliseks teemaks. Statistikaamet mainis enesehindamises nii seda kui ka raskusi erioskustega kvalifitseeritud töötajate töölevõtmisel ja hoidmisel. Statistikanõukogu tõstis samuti probleemina esile Statistikaameti alarahastuse, kuigi sellega kaasnevaid riske peeti riikliku (mitte Euroopa) statistika riskideks. Kulutasuvuse põhimõte valiti selleks, et tutvuda põhjalikumalt Statistikaameti tegevusega olemasolevate ressursside ning info- ja kommunikatsioonitehnoloogia kasutamise mõõtmisel ja hindamisel ning standardlahenduste rakendamisel.

Samuti vaadeldi Statistikaameti püüdlusi kasutada ulatuslikumalt administratiivseid andmeallikaid ja eraandmeid ning vähendada vastajate koormust, et paremini mõista nende tegevuste ulatust ja asjaomaseid sisekordi ning saada teavet muude meetodite kohta, mida kasutatakse vastajatega suhtlemisel, et saada neilt kvaliteetset teavet statistika tegemiseks.

Kuigi aruandeid ei tohiks kasutada ühe riigi võrdlemiseks teisega, on koostatud aruandeid ja neist tulenevaid soovitusi püütud riikide vahel ühtlustada selleks, et kohelda kõiki riike võrdselt.

Eurostati vastastikuse hindamise korraldas Euroopa statistika haldamise nõuandekogu (ESGAB).

3. RIIKLIKU STATISTIKASÜSTEEMI LÜHIKIRJELDUS

Õigusaktid

Statistikaamet on Rahandusministeeriumi valitsemisalas tegutsev valitsusasutus, mis teeb riiklikku statistikat, koordineerib andmehaldust, juhib klassifikaatorite süsteemi, osutab andmejägamisteenust ning teeb riiklikku ja haldusjärelvalvet 2010. aastal Riigikogus vastu võetud riikliku statistika seaduses (muudetud 2019. aastal) ettenähtud alustel ja ulatuses.

Riiklikku statistikat tehakse vastavalt statistikapõhimõtetele ja kvaliteedikriteeriumidele, mis on sätestatud ELi määrustes, eelkõige Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruses (EÜ) nr 223/2009 Euroopa statistika kohta (ELT L 87, 31.3.2009, lk 164), mida on muudetud 2015. aastal.

Peamised riiklikud õigusaktid, millega reguleeritakse statistikat ja sellega seotud tegevust riigis, on järgmised:

- riikliku statistika seadus
- isikuandmete kaitse seadus
- avaliku teabe seadus
- statistikatööde loetelu – kinnitatud Vabariigi Valitsuse korraldusega
- Statistikaameti põhimäärus
- konfidentsiaalsete andmete teaduslikel eesmärkidel edastamise kord
- statistikaameti kogutud ja töödeldud andmete kaitse kord
- avaliku teenistuse seadus

Statistikaameti visioon tugineb neljale olulisele elemendile – tõhusus, uuenduslikkus, tarbijasõbralikkus ja usaldusvärsus. Visiooni järgi on amet 2022. aastaks Euroopa kõige efektiivsem ja innovaatilisem usaldusväärse ning tarbijasõbraliku statistika tegija.

Statistikaameti missioon on pakkuda Eesti kohta usaldusväärset ja objektiivset teavet, järgides otsustamisprotsessi ja sidusrühmadega suhtlemise aluseks olevat kolme põhiväärtust: usaldusvärsus, koostöö ja uuenduslikkus.

Organisatsioon ja ressursid

Statistikaametis on 388 töötajat ja see tegutseb kolmes kohas: peakorter asub Tallinnas ning kaks piirkondlikku kontorit asuvad Tartus ja Viljandis. Statistikaametit juhib peadirektor, kes vastutab otseselt arendusosakonna, statistika levi osakonna, personali ja tugiteenuste osakonna ning finants- ja kvaliteedijuhi tiimide eest.

Peadirektori asetäitjaid on kaks, kellest üks vastutab statistika eest ja juhib andmehõive ja -töötamise osakonda, küsitlusvõrguosakonda, majandus- ja keskkonnastatistika osakonda ning rahvastiku- ja sotsiaalstatistika osakonda. Teine peadirektori asetäitja vastutab andmehalduse ja andmeteaduse eest.

Statistikaametit rahastatakse riigieelarvest, sissetulekut saadakse ka tulutoovast tegevusest ning teistelt riiklikelt ja rahvusvahelistelt organisatsioonidelt. 2020. aastal oli kogueelarve 14,6 miljonit eurot, millest 9,2 miljonit eurot (63%) oli seotud personalikuludega. Kogukuludest ligikaudu kaks miljonit eurot saadi tulutoovast tegevusest ja ELi toetustest. IT-investeeringud ja -kulud on Statistikaametile teenust osutava Rahandusministeeriumi Infotehnoloogiakeskuse eelarves.

Statistikaameti juhi ametisse nimetamise kord

Statistikaameti juhi ametisse nimetamise ja ametist vabastamise korda kirjeldatakse riikliku statistika seaduses ja avaliku teenistuse seaduses.

Vabariigi Valitsuse määruses nimetatud valitsusasutuse peadirektori ametikoha täitmiseks korraldab avaliku konkursi tippjuhtide valiku komisjon. Statistikaameti peadirektori konkursi korraldaja peab iga kandidaadi sobivuse kohta küsima statistikanõukogu arvamust. Pärast seda, kui tippjuhtide valiku komisjon on otsuse teinud, nimetab Vabariigi Valitsus valdkonna eest vastutava ministri (rahandusministri) ettepanekul Statistikaameti peadirektori ametisse viieks aastaks.

Statistikaameti peadirektori peamised ülesanded on loetletud riikliku statistika seaduses.

Statistikaprogramm

Riikliku statistika programm on igal aastal järgmiseks viieks aastaks koostatav rahvastiku-, sotsiaal-, majandus- ja keskkonnastatistika tööde loetelu, mis lähtub riigisisisest või rahvusvahelisest statistikavajadusest. Loetelu kinnitatakse Vabariigi Valitsuse korraldusega. Riikliku statistika programm koosneb kahest osast: Vabariigi Valitsuse kinnitatud statistikatööde loetelu ja praegu ainsa teise riikliku statistika tegija, Eesti Panga presidendi kinnitatud statistikatööde loetelu.

Statistikaamet suhtleb riikliku statistika programmi koostamisel ja rakendamisel riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutustega ise. Programmi koostamisel lähtutakse avalikust huvist, andmeallikate olemasolust, andmeesitajate koormusest ja riikliku statistika tegemise tasuvusest. Lisaks võetakse arvesse nii riigi eelarvestrateegiat kui ka järgmise aasta riigieelarve projekti.

Riikliku statistika programmi rakendamise kohta esitab Statistikaameti peadirektor oma pädevuse piires aruande statistikanõukogule ja Rahandusministeeriumile (vastutava ministeeriumina). Aastaruande avaldatakse ka Statistikaameti veebilehel. Valdkonna eest vastutav minister esitab aastaruande Vabariigi Valitsusele koos statistikanõukogu tegevusaruandega.

Aastaruanne sisaldab ülevaadet järgmisest: statistikaprogrammi täitmine; andmeesitajate olemasolev ja lisanduv halduskoormus; tarbijate rahulolu riikliku statistikaga; andmekogude kvaliteedi hindamine tulenevalt riikliku statistika seaduses sätestatud õigusest ning järgmise nelja aasta jooksul riikliku statistika programmi lisanduvate suuremahuliste statistikatööde loetelu, nende vajaduse põhjendus ja eeldatav maksumus.

Teine riikliku statistika tegija Eesti Pank annab oma pädevuse piires ülevaate programmi täitmise kohta Eesti Panga aastaruandes.

Valitsus on riigihalduses kehtestanud ühekordse andmekogumise (*once-only*) põhimõtte, mis tähendab, et enne uute andmete kogumise alustamist tuleb Statistikaametil kontrollida, kas on olemas andmeallikas, mis vähendab halduskoormust, kuid tagab piisava kvaliteedi, st kesk- ja kohaliku omavalitsuse tegevuse käigus tekkinud andmed. Seega kasutab Statistikaamet registripõhiseid andmeid (nt Põllumajanduse Registre ja Informatsiooni Ameti, töötamise registri andmed) ning uuringupõhist ja segaliigilist statistikat.

Nõuandvad asutused

Riikliku statistika seaduse kohaselt annab statistikanõukogu panuse riikliku statistika eesmärgi täitmise, andes nõu ja avaldades arvamust statistika tegijatele (Statistikaamet ja Eesti Pank) ning Rahandusministeeriumile. Statistikanõukogu moodustatakse Vabariigi Valitsuse korraldusega neljaks aastaks pärast valdkonna eest vastutava ministri ettepanekut. Statistikanõukogu koosneb 11 liikmest ja mõnest vaotlejast.

Riikliku statistikasüsteemi koordineerimine

Statistikaameti roll riikliku statistikasüsteemi koordineerijana on sätestatud riikliku statistika seaduses, mis määratleb Statistikaameti kui andmehalduse koordineerimise ja klassifikaatorite süsteemi juhtimise eest vastutava asutuse. Kehtestatud on õigusaktid ja selgelt määratletud menetlused koordineeriva rolli kohta nii riigi kui ka Euroopa tasandil. Koostööd registreerivate omanike ja teiste statistika koostajatega reguleerivad paljud ametlikud ja hästi struktureeritud vastastikuse mõistmise memorandumid.

Riikliku statistika seaduse kohaselt on riikliku statistika tegijad Statistikaamet ja Eesti Pank. Seaduses on sätestatud, et riikliku statistika tegijad on statistika meetodika valikul sõltumatud.

Suhted tarbijatega ning statistikatoodete ja -teenuste levitamine

Statistikaamet levitab riiklikku statistikat objektiivselt ja erapooletult oma veebilehel avaldatud avaldamiskalendri järgi. Amet ei levita riiklikku statistikat kunagi enne avaldamiskalendris märgitud tähtpäeva.

Statistikaameti lai valik tooteid ja teenuseid ei ole mõeldud mitte ainult spetsialistidele (meedia, akadeemiline ringkond, ettevõtted, avaliku halduse ja valitsusasutused, rahvusvahelised organisatsioonid, valitsusvälised organisatsioonid) ja sagedastele kasutajatele. Statistikaamet edendab ka paljude kasutajate (sealhulgas üliõpilased ja üldsus) statistilist kirjaoskust ning tugevdab koostööd kasutajatega üldiselt. Statistikatoodeteid levitatakse eri kasutajarühmadele väga erinevate kanalite kaudu: traditsioonilised uudiskirjad ja väljaanded, põhiandmebaas veebis, sotsiaalmeediakanalid, videokanalid, mitmesugused rakendused (nt juhtimislauad, Tõetamm, statistika kaardirakendus) ning muud vahendid (nt abielude rakendus, rahvastikupüramiid, ostujõu kalkulaator jne).

Riikliku statistika eksliku tõlgendamise ja väärkasutamise vältimiseks ning kooskõlas teiste riiklike statistikaametitega on Statistikaamet välja töötanud konkreetsete korrad, sealhulgas andmete ja metaandmete esitamise juhised, ning üha enam edendanud statistilist kirjaoskust kasutajatele konkreetsete toodete ja teenuste (nt e-õpe) arendamisega.

Statistikaamet levitab riikliku statistika koostamiseks kogutud üksikandmeid kahel viisil. Esiteks pakutakse neid avalikuks kasutamiseks mõeldud failidena, mis ei võimalda statistilist üksust otseselt ega kaudselt tuvastada. Teiseks võimaldab Statistikaamet rangetel tingimustel juurdepääsu andmetele, mis põhimõtteliselt võimaldavad statistilise üksuse kaudset tuvastamist ilma isiku nõusolekuta, kui andmeid kasutatakse teaduslikul eesmärgil riikliku statistika seaduses sätestatu kohaselt. Konfidentsiaalsete isikuandmete levitamine teaduslikul eesmärgil on lubatud Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruses (EL) nr 2016/679 ja isikuandmete kaitse seaduses sätestatud alusel ja korras ning võtab arvesse riikliku statistika seaduses esitatud erisusi.

4. VIIMASE VIIIE AASTA EDUSAMMUD

Eelmine vastastikune eksperthindamine toimus 2015. aastal ja selle tulemusel esitati hulk soovitusi, mis olid koondatud kolme põhiteema alla:

- Euroopa ja riikliku statistika nõuetele vastamiseks vajalike ressursside tagamine
- institutsionaalse keskkonna tugevdamine
- kvaliteedihindamise ning tarbijatele ja andmeesitajatele osutatavate teenuste arendamine

Soovituste kohaselt määrati nende kolme põhiteema all kindlaks mitu parandustegevust. Selles peatükis kirjeldatakse edusamme kuni 2020. aastani (k.a). Tuleb rõhutada, et Statistikaameti eriti muutuvas keskkonnas on parandustegevuste edusammud vaid osa üldisest arengust.

Euroopa ja riikliku statistika nõuetele vastamiseks vajalike ressursside tagamine

Kohustuste võtmist Euroopa statistika tegemiseks, eelkõige kulusid, on kirjeldatud ja kasutatud Statistikaameti ressursiolukorra paremaks selgitamiseks. Kirjeldus esitati Statistikaameti juhtkonnale, avaldati intranetis kõigile töötajatele ja seejärel 2017. aasta veebruaris ka Statistikaameti veebilehel. Võimalik, et selle tulemusel tagas rahandusministeerium vajalikud ressursid kõigiks Euroopa statistikaga seotud kohustusteks ja algatusteks. Teada on, et koostöö rahandusministeeriumiga paranes aastatel 2017–2019 märkimisväärselt.

Koostati uus palgastrateegia ja kõrgema juhtkonnaga lepiti kokku suundumustes. Statistikaameti strateegiasse lisati ka töötasude strateegilised eesmärgid. Palgastrateegiat ajakohastati ja muudeti 2017.–2018. aastal. Võrreldes üldise palgatasemega aga ei saavutatud eesmärki, sest tööturu üldine areng tõi kaasa suure palgakasvu mujal. Puudujäägi korvamiseks esitatud lisarahataotlus ei saanud rahandusministeeriumi heakskiitu.

28. juulil 2017 sõlmiti Rahandusministeeriumi Infotehnoloogiakeskuse ja Statistikaameti vahel teenustaseme leping, mille osa on käimasolev arendusprojekt eesmärgiga asendada SAS avatud lähtekoodiga analüüsitarkvaraga R. Projekt peaks saama lõpetatud 2021. aasta lõpuks.

Töötati välja asutusesisese koolitusprogrammi peamised põhimõtted ja 2017. aasta detsembris ajakohastati ametikohtade liigitust. Analüüsiti ja lepiti kokku eelistatavad oskused, sealhulgas iga ametikoha nõutav haridustase ja kogemused. 2019. aastal hakati kasutama järjepidevuse kava, kus selgitatakse välja töötajate tugevad küljed ja juhtimispotentsiaaliga töötajad.

Institutsionaalse keskkonna tugevdamine

2016. aastal kogus Statistikaamet ettepanekuid riikliku statistika seaduse muutmiseks. Osa neist muudatusettepanekutest arutati läbi rahandusministeeriumiga, kes vastutab selliste muudatusettepanekute parlamendile esitamise eest. Kahjuks ei leidnud heakskiitu muudatused, mille eesmärk oli nimetada kõik Euroopa statistikat tegevad avaliku sektori asutused (sh Tervise Arengu Instituut) riikliku statistika tegijateks.

2016. aastal sõlmis Statistikaamet koostöölepingu Eesti Pangaga. Koostöö Eesti Pangaga toimib hästi.

Tellimustööd on üks Statistikaameti osutatavatest teenustest, mida reguleerib riikliku statistika seadus. Muudatused selles valdkonnas jõustusid 2019. aastal ja nendega antakse luba teha statistikatöid väljaspool riiklikku statistikaprogrammi, kui need ei takista programmi ettevalmistamist ega täitmist ning nendeks tegevusteks kogutud andmete kasutamisele kehtivad piirangud. Alates riikliku statistika seaduse muutmisest on selle valdkonna tegevus märkimisväärselt laienenud.

Kvaliteedihindamise ning tarbijatele ja andmeesitajatele osutatavate teenuste arendamine

Kvaliteedipoliitika avaldati 2016. aastal ja seda ajakohastati 2020. aastal. See on kättesaadav Statistikaameti veebilehel.

2019. aastal ajakohastati üldise statistilise äriprotsessi mudeli (GSBPM) kõigi alamprotsesside kirjeldusi. Statistikaametis töötati välja süstemaatiline hindamisprotsess, mida rakendatakse alates 2020. aastast. Peamised kvaliteedinäitajad avaldati Eurostati kvaliteediaruannetes ja statistikatööde kirjeldustes (Euro SDMX Metadata Structure' (ESMS) standardi järgi) Statistikaameti veebilehel või põhiandmebaasis. Kavandatud IT-lahendust nende arvutamise ja avaldamise protsessi parandamiseks aga rahaliste vahendite nappuse tõttu ei rakendatud. See tähendab, et kõiki standardseid kvaliteedinäitajaid ei arvutata ega avaldata ning arvutuste ja avaldamise vaheline ajavahemik ei olnud täiesti rahuldav.

Statistikanõukogu on kohtunud neli kuni viis korda aastas. Kohtumiste sagedus ja regulaarsus olenevad teemadest. Statistikanõukogu on vaadanud läbi kõik statistikatööd, sealhulgas Eesti Panga tööd, ning andnud Eesti valitsusele regulaarselt tagasisidet.

Kõige olulisemate toodete ja teenuste sihtrühmad kirjeldati levipoliitikas, mis tõlgiti inglise keelde ja avaldati asutuse veebilehel 2017. aasta veebruaris. Aastal 2020 lõi Statistikaamet kaheksa statistikateenuse programmi. See on rühm tegevusi, mida pakutakse tasu eest Statistikaameti klientidele ja tarbijatele. Tänu märkimisväärsele visualiseerimise kogemusele kasutas Statistikaamet ka tänapäevaseid visualiseerimismeetodeid (nt R Shiny ja Flourish), et illustreerida mitmesuguseid sotsiaalmajanduslikke muutusi COVID-19-pandeemia olukorras.

Koostati toodete ja teenuste levitamise strateegia. Algselt avaldati see 2017. aasta veebruaris Statistikaameti intranetis (ainult eesti keeles). 2020. aastal avaldati riikliku statistika levitamise põhimõtted ning kirjeldati ja avaldati eespool nimetatud kaheksa statistikateenuse programmi. Statistikaameti arengukava sisaldas statistilise kirjaoskuse arendamise ja edendamise meetmeid. Statistika andmebaasile loodi API-liidestuse võimekus ja sotsiaalmeediat kasutati proaktiivselt statistika populariseerimiseks. Administratiivsed andmeallikad ja muutujad kirjeldati metainfosüsteemis.

Statistikaameti arengukava üks peamisi tegevusi on uuenduslike andmekogumis- ja töötlemismeetodite edendamine ja arendamine. Paljud küsimustikud on administratiivsete andmeallikate kasutamise tõttu kõrvale jäetud või on nende mahtu vähendatud. Statistikaamet on rakendanud valitsemissektori üldist ühekordse andmekogumise (*once-only*) põhimõtet: kontrollib alati enne uute andmete kogumist, kas väiksema halduskoormusega allikas on kättesaadav, ning hindab selles sisalduvate andmete kvaliteeti.

Kokkuvõttes on Statistikaamet ekspertide hinnangul ellu viinud suurema osa parandustegevustest. Mis on tegemata jäänud, on olnud tingitud välistest põhjustest.

5. KOOSKÕLA TEGEVUSJUHISEGA JA TULEVIKUSUUNAD

5.1 RIIKLIKU STATISTIKAAMETI JA OSALEVATE MUUDE RIIKLIKE ASUTUSTE TUGEVDAD KÜLJED TEGEVUSJUHISE JÄRGIMISEL

Vaadanud üle Eesti statistikasüsteemi praeguse olukorra, on eksperthindamise komisjonile avaldanud muljet viis, kuidas Statistikaamet teeb edusamme 2018.–2022. aasta arengukavas sätestatud visiooni – saada Euroopa kõige efektiivsemaks ja innovaatilisemaks usaldusväärse ning tarbijasõbraliku statistika tegijaks – saavutamiseks. Statistikaametil on märkimisväärselt palju tugevaid külgi, mis viitab edasisele arengule.

Tugev õiguslik alus

Statistikaametil on riikliku statistika tegemiseks ja muudeks tegevusteks eriti tugev õiguslik alus. Ametialane sõltumatus, laialdane juurdepääs andmetele ja kindel roll andmehalduses on sätestatud riikliku statistika seaduses, mida viimati uuendati 2019. aastal. Seaduses on selgelt välja toodud, et „riikliku statistika tegemisel järgitakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruses (EÜ) nr 223/2009 ... sätestatud statistikaalaseid põhimõtteid ja kvaliteedikriteeriume“, mis rõhutab riikliku statistika tegijate ametialast sõltumatust ja annab neile laialdase juurdepääsu andmetele, sealhulgas eraomanduses olevatele andmetele.

Seaduses on muu hulgas selgelt sätestatud, et: a) riikliku statistika tegijad on statistikametoodika valimisel sõltumatud; b) Statistikaameti peadirektor otsustab statistikameetodite, standardite, levitamisa ja sisu üle; c) peadirektori ametisse nimetamisel järgitakse avaliku konkursi eeskirju ja tema ametist vabastamise tingimused on kajastatud avaliku teenistuse seaduses; d) oluline sõltumatu nõuandev organ statistika ja andmehalduse alal on statistikanõukogu, mis nõustab ja avaldab oma arvamust nii riikliku statistika tegijatele kui ka rahandusministeeriumile; ning e) igal aastal koostatakse järgmiseks viieks aastaks statistikaprogramm ja esitatakse see valitsusele.

Statistikaameti volitused on eriti silmapaistvad andmehalduse valdkonnas, millega seotud ülesandeid, sealhulgas ülesannet koordineerida andmehaldust ja juhtida klassifikaatorite süsteemi, kirjeldatakse riikliku statistika seaduses.

Tõhusad partnerlussuhted

Statistikaameti üks peamisi tugevusi on ka pidevad pingutused tõhusamate partnerlussuhete loomiseks enda ja teise riikliku statistika tegija Eesti Panga, Tervise Arengu Instituudi (TAI) ja administratiivsete andmete esitajate vahel. Tuginedes ametlikele kokkulepetele, mis kirjeldavad koostööpõhimõtteid, asjaosaliste kohustusi ja õigusi, konfidentsiaalsusnõudeid, andmete turvalisust, õigeaegsust, ajakohasust, andmete ja korruga seotud üksikasju jne, kavandab Statistikaamet riikliku statistika programmi, pakub statistikat riiklike katusstrateegiate jaoks (säätva arengu eesmärgid, „Eesti 2035“ jne) ning tegutseb andmeid kasutavate ministeeriumide kontaktpunktina.

Statistikaamet on tugevdanud kahepoolseid konsultatsioone ministeeriumidega kui riikliku statistika kasutajatega. Korraldatakse *ad hoc*-kohtumisi kõrgema juhtkonnaga, ekspertide tasandil suheldakse korrapäraselt, samuti vahetatakse mõnel juhul regulaarselt teavet (nt inimarengu indeksi puhul). Peale selle kutsus Statistikaamet 2021. aasta aprillis kokku ministrite töөрühma, mille ülesanne on jälgida teisi majandussektoreid ja ühiskonda ning piirkondliku statistika vajadusi, samuti viia riikliku statistika tegemine ja levitamine kooskõlla Eesti strateegilistest eesmärkidest ja arenguvajadustest tulenevate prioriteetidega.

Eesti Panga ja Statistikaameti vaheline vastastikuse mõistmise memorandum reguleerib andmevahetust ja jagab ülesanded. Lisaks peavad mõlema asutuse spetsialistid regulaarselt töökoosolekuid ja teevad vajaduse korral lisakonsultatsioone.

Statistikaamet edendab partnerlussuhteid akadeemilise ringkonnaga, soodustades ühisprojektide väljatöötamist, praktikakohti, üliõpilasrühmade külastusi ja pakkudes kõrgema taseme väljaõpet. Samuti teeb amet koostööd Euroopa nõuandvate organitega, nt Euroopa statistika nõuandekomiteega. Akadeemilise ringkonnaga on korrapärased kontaktid nende ideede, nõuannete ja töötajate kaasamiseks. Näiteks on koostöös Tartu Ülikooliga välja töötatud rahva ja eluruumide loenduse meetodika.

Hiljutised edule kaasa aitavad tegevused

Statistikaameti hiljutine tegevus järgmistes valdkondades on hea alus edasiseks arenguks.

Hiljutine ja jätkuv töö administratiivsete andmeallikate kvaliteedi suurema läbipaistvuse nimel on oluline, et tuvastada kõrvaldamist vajavad puudused ühekordse andmekogumise (*once-only*) eesmärgi poole liikumisel. Töö toimub nii valitsemissektori kui ka Statistikaameti tasandil ning võimaldab Statistikaametil tugineda enam andmekogudele, vähendada seega aruandluskoormust ja suurendada tõhusust.

Alates 2020. aasta lõpust kehtiv kaheksa statistikateenuse programm annab Statistikaametile võimaluse teha tööd väljaspool riikliku statistika programmi (tingimusel, et selline töö „ei sega programmi koostamist ega täitmist“ ning selle tegemisel järgitakse samu kvaliteedikriteeriume, mis on sätestatud riikliku statistika seaduses riiklikule statistikale, mida tehakse statistikaprogrammi osana). Tänu kaheksa statistikateenuse programmile saavad ka teised asutused Statistikaameti pakutavast kasu ja neid teenuseid on juba märkimisväärselt palju kasutatud. Sellised regulaarsed lisategevused võivad võimendada muud, sealhulgas Statistikaameti ressursibaasi laiendamist.

Eksperimentaalstatistika valdkonna hiljutiste tegevuste (nt andmete linkimine, uued andmeallikad, uued meetodid, tänapäevased visualiseerimislahendused) käigus on tuvastatud uusi statistika tegemise viise, mis võimaldavad kasutajatele kiiret ja mugavat juurdepääsu asjakohasele ja vajalikule teabele. Need on olnud kasulikud saadud analüütiliste teadmiste poolest ja suurendanud Statistikaameti atraktiivsust teiste sidusrühmade ja potentsiaalsete töötajate silmis. Eksperimentaalstatistika tegevusi võib seetõttu pidada Statistikaameti tugevuseks, mida saab ära kasutada.

Asutuse protsessipõhise töökorraldus koos selgete menetlustega suurendab tõhusust, paindlikkust ja kvaliteeti. Statistikaamet kasutab põhiprotsesside alusena üldist statistika äriprotsessi mudelit 5.1 (Generic Statistical Business Process Model, GSBPM). Statistiliste menetluste ja toodete põhjalikul enesehindamisel pöörab Statistikaamet suurt tähelepanu kvaliteediküsimustele, vahenditele, meetoditele ja nendega seotud dokumentidele. Olemas on infrastruktuur, et säilitada ajakohastatud kvaliteedidokumentatsioon, mille struktuur järgib GSBPMi ja statistikaorganisatsioonide üldise tegevuse mudelit (Generic Activities Model for Statistical Organisations, GAMS0). Kõigi statistikategevuste metaandmete kirjeldamiseks ja avalikuks levitamiseks on rakendatud Euro SDMXi metaandmete struktuuri (Euro SDMX Metadata Structure, ESMS) ning algatatud on projekt, et minna 2023. aastaks ESMSilt üle ühtsele integreeritud metaandmete struktuuri (Single Integrated Metadata Structure, SIMS) standardile.

Hiljuti laiendatud hästi läbimõeldud kommunikatsiooni- ja levitamiskava põhineb Statistikaameti arusaamal, et tarbijad ootavad lihtsas ja selges vormis kiiret teavet üha rohkemate nähtuste kohta. Arvestades kasvavat konkurentsi riikliku statistika ja alternatiivsete andmeallikate vahel, on

Statistikaamet võtnud klassikaliste levitamisviiside kõrval eri kasutajarühmade teavitamiseks kasutusele eri kanalid, kus on just nende jaoks oluline statistika (sotsiaalmeedias Facebook, Instagram, LinkedIn, Twitter; videokanalid; tööriistad ja rakendused, nagu juhtimislaudad, Tõetamm, statistika kaardirakendus jne).

Töötajad

Statistikaameti suurim väärtus on tänapäevases keskkonnas töötav pühendunud, aktiivne, mitmekülgne ja haritud personal. Asutus on loonud väga kaasava töökultuuri. Statistike noorele põlvkonnale pakutakse arenguvõimalusi ja edendatakse nende koostööd. Tehakse kindlaks juhtimispotentsiaaliga töötajad, et toetada nende karjääri planeerimist ja arengut. Kuigi Statistikaameti palgatase on teiste avaliku või erasektori asutustega võrreldes madal, püütakse töötajate rahulolu ja pühendumust suurendada ning seda mõõdetakse korrapäraselt Statistikaameti töötajate rahulolu uuringuga.

Ühiskondlikud hoiakud

Eesti on hästi vastu võtnud uued tehnoloogiad ning Eesti ühiskond on väga pühendunud digiüleminekule ja e-valitsusele. Olles veendunud, et nutika riigi tugevaim alus lähitulevikus on õigeaegsed ja kvaliteetsed andmed, on Statistikaamet alustanud mitut uuenduslikku tegevust. Näiteks on juba kavas võtta kasutusele masinõppevahendid, millega saab äriprotsesse automatiseerida, et tõhustada statistilisi toiminguid, vähendada kulusid ja suurendada kooskõla Euroopa statistika tegevusjuhiseiga.

Uuenduslikud tavad

Eksperthindamise komisjon leidis, et Statistikaametil on mitmed uuenduslikud tavad, mis väärivad tähelepanu ja võivad olla mõnel viisil rakendatavad ka teistes riikides. Esiletoomist väärivad järgmised olulised aspektid.

- Statistikaameti seadusjärgne õigus tegeleda avaliku sektori andmehaldusega ja pääseda juurde eri andmeallikatele, sealhulgas eraandmetele.
- Administratiivsete andmeallikate ja nende kvaliteedi süstemaatiline väljaselgitamine, mis on aluseks administratiivsete allikate laialdasemale kasutamisele statistika tegemisel, ning seega edasiliikumine riikliku ühekordse andmekogumise eesmärgi poole, mille kohaselt ettevõtjad ja kodanikud peaksid konkreetset teavet esitama avalikule sektorile ainult üks kord.
- Mitmesuguse eksperimentaalstatistika koostamine kasutajate vajaduste põhjal.
- Hästi välja töötatud, andmeesitajatega tegelemise süsteem, mis hõlmab muu hulgas ameti veebilehel olevat konkreetset lehekülge koos juhiste ja suunistega, eeltäidetud küsimustikke moodsate vastuselahendustega, automaatseid meeldetuletusi ja sihtrühmade kontaktandmeid.

5.2 PROBLEEMID JA SOOVITUSED

5.2.1 Riikliku statistikasüsteemi, sh selle sõltumatuse tugevdamine

Statistikaameti eelarveline rahastamine on olnud pikaajaline probleem ja sellekohane soovitus oli ka eelmise välishindamise aruandes. Oma 2020. aasta aruandes väljendas statistikanõukogu, mis on oluline nõuandev organ, et Statistikaamet on alarahastatud ja kui eelarve jääb korrigeerimata, tuleb riikliku (st mitte Euroopa) statistikaga seotud tegevusi tõenäoliselt kärpida.

Statistikaameti rahastusele on survet avaldanud ja avaldavad ka praegu survet andmehaldusega seotud uued tegevused, ELi õigusaktidest tulenevad vajadused lisastatistika järele ja ametisisene moderniseerimine sellistes valdkondades nagu kommunikatsioon, andmekogumine ja -töötlus. Lisanduvad ka kulud 2021. aasta rahva ja eluruumide loenduse korraldamiseks. Kõik need tegevused on selgelt vajalikud ja ajaliselt mõjutavad ressursivajadust erinevalt. Samal ajal kompenseerivad tuluvood neid vaid osaliselt ja viimased on peamiselt seotud ELi toetuste ning rahva ja eluruumide loenduse rahastamisega. Nende tuluvoogude kestus on piiratud, mistõttu ei tohiks viimastel aastatel suurenenud eelarvelist rahastamist vaadata kui lahendust põhimõttelisele eelarvesurve probleemile.

Näiteks personalieelarve (mis on üle 60% kogueelarvest) suurenes ajavahemikul 2018–2020 ligikaudu 25%, aga sellest umbes pool oli seotud rahva ja eluruumide loendusega, mille jaoks eraldatakse ajutisi rahalisi vahendeid. Kui loendus on läbi, vähenevad loomulikult ka kulutused, kuid see näitab hästi, et rahastuse hiljutisse suurenemisse tuleb suhtuda ettevaatlikult.

Eksperthindamise komisjon sai ka tõendeid selle kohta, et rahastamissurve võib pidurdada moderniseerimist, kuigi see on endiselt kiire. Üks osa on seotud IT-kulutustega. Statistikaamet saab IT-teenuseid Rahandusministeeriumi Infotehnoloogiakeskuselt (RMIT), kus on IT-investeeringute katmiseks eelarve. Siiski peab Statistikaamet katma osa seotud personalikuludest oma eelarvest. Näiteks on olnud juhuseid, kus IT-investeeringuteks oleks olnud võimalik kasutada RMITi raha, kuid Statistikaamet ei kasutanud seda võimalust, kuna personalikulud oleks olnud keeruline katta.

Statistikaamet on eelarvesurvele vastanud mitmel viisil. Amet osutab statistikateenuseid tasu eest kaheksa statistikateenuse programmi alusel. Suures osas sellega seotud tellimustööde mahu osatähtsus personalieelarves on suurenenud ligikaudu 5%-st 2018. aastal kuni rohkem kui 10%-ni 2020. aastal. Loomulikult kaasnevad lepinguliste töödega ka suuremad kulutused, kuid kokkuvõttes aitab suurem tellimustööde maht tõenäoliselt Statistikaametil rahastamissurvega paremini toime tulla. Ekspertide rühm sai teada, et sellised muutused võivad jätkuda ja seega aidata veelgi enam kaasa eelarvesurve leevendamisele.

Kui muutused tähendavad, et ministeeriumid peavad hakkama maksma statistikateenuste eest, mida varem rahastati üldeelarvest, on vastuseis loomulik. Samal ajal aga võib see muutus aidata kindlaks teha, millise statistika järele on vajadus nii suur, et sellele tagatakse rahastus. Mõned võivad aga näha probleemi selles, et statistika tegemine sõltub pigem maksevõimest kui selle sotsiaalsest väärtusest. Sellest hoolimata on eksperthindamise komisjon seisukohal, et seni, kuni statistikaga seotud põhilise avaliku hüve eest makstakse üldeelarvest, ei ole see suur probleem.

Statistikaamet on teinud ka kõvasti tööd selle nimel, et suurendada oma kulude läbipaistvust ja siduda kulud statistika tegemise protsessi eri etappidega GSBPMi järgi selleks, et oma rahalisi vahendeid paremini planeerida, seada prioriteediks tõhususe suurendamine ja selgitada müüdavate teenuste hindu.

Lisaks jätkab Statistikaamet tööd selle nimel, et toetuda statistika tegemisel rohkem administratiivsetele andmeallikatele ja vähendada kulukate uuringute mahtu. Samal ajal ühtlustatakse küsitlusuuringutes andmete kogumist. Tõhusust on võimalik suurendada ka andmetöötluse suurema automatiseerimise kaudu. Jõupingutused veel jätkuvad, kuid oluline on aru saada, et kuigi need kokkuvõttes suurendavad tõhusust, on vahepealseks ajaks vaja investeeringuid.

Üldiselt saab Statistikaamet eelarveprobleemi lahendamisele kaasa aidata ja teebki seda, kuid selleks, et amet saaks jätkata oma kiiret moderniseerimist, saavutada oma potentsiaal uuendusliku statistikategijana ning aidata kaasa andmete kasutamise ajakohastamisele avalikus sektoris, oleks vaja suurendada eelarvelist rahastamist.

Selleks et saavutada enam kui kooskõla Euroopa statistika tegevusjuhise, soovib vastastikuse hindamise tööühm järgmist:

1. Valitsus peaks suurendama Statistikaameti eelarvelist rahastamist, arvestades uusi tegevusi ja vältimaks seda, et asutus peaks kärpima oma tööprogrammi ja väljundi kvaliteeti – olgugi et mõningat abi võib pakkuda ka sisemine tõhustamine ja väljastpoolt põhieelarvet saadav lisatulu. (Parandusettepanek: Euroopa statistika tegevusjuhise, näitaja 3.1)

Statistikaameti palgatase on pikka aega olnud madal ja madalam mitte ainult erasektori, vaid ka teiste avaliku sektori asutuste tasemest. Personali värbamise ja hoidmise seisukohast ei ole see tingimata probleem. Töötajad kaaluvad kõiki oma töökohaga seotud asjaolusid. Statistikaametis on nende hulgas ka paindlik tööaeg, kodus töötamise võimalus, tähenduslik töö, mis pakub ühiskondlikku hüve jne. Statistikaametis tehtud jõupingutuste kohta annab tunnistust see, et ametisesed uuringud on viimastel aastatel näidanud töötajate kasvavat rahulolu paljude tööaspektidega. Üldiselt näib, et rahulolematust madala palgatasemega on vähenenud. Seega ei pruugi madal palgatase olla väga suur probleem.

Töö Statistikaametis aga muutub koos moderniseerimise ja uute ülesannete tulekuga. See tähendab suuremat vajadust analüütiliste oskuste ja näiteks andmeteaduse valdkonna oskuste järele. Selliste oskuste järele aga on suur ja kasvav nõudlus ka väljaspool Statistikaametit, mis tähendab tugevnevat konkurentsi konkreetsete oskustega töötajate pärast. Sellises olukorras võib osutada tõeliseks puuduseks see, et Statistikaametis on analüütiku, juhtivanalüütiku ja eksperdi tööperede palgad ligikaudu 15–20% madalamad kui avalikus sektoris üldiselt ja umbes 25–40% madalamad kui erasektoris. Samuti tuleb mainida, et töötajate profiil on aja jooksul muutunud ning üle poole neist on omandanud magistrikraadi või sellest kõrgema taseme hariduse.

Võib väita, et Statistikaametil on võimalik jätkata madalama palgatasemega seni, kuni värvatakse värskeid koolilõpetajaid, koolitatakse neid ja hoitakse neid teatava aja, pärast mida nad lähevad mujale kõrgemat palka teenima. Personali liiga kiire vahetumine on ka kulukas ja õppimiskõver paljudel Statistikaameti ametikohtadel on suhteliselt järsk, mis viitab ohule, et Statistikaamet investeerib uutesse töötajatesse märkimisväärselt, kuid selle investeeringu tasuvus võib olla asutuse jaoks tagasihoidlik.

Statistiliselt on personali volavust mõnevõrra raske tõlgendada. Töötajate vabatahtlik liikumine oli 2019. aastal üks ajaloo suurimaid, kui see oli suur ka erasektoris, kuid vähenes 2020. aastal järsult, suure tõenäosusega koroonapandeemia tõttu. Subjektiivsed tõendid näitavad samal ajal, et töötajate volavus võib jälle tõusuteel olla. Eksperthindamise komisjon sai veenvaid tõendeid, et mõne töötajakategooria puhul on töötajate värbamine ja hoidmine praegu keeruline. Võib arvata, et nendes kategooriates on palgalõhe liiga suur. Kas ainult mõne töötajakategooria palgataseme tõstmine lahendaks nende töötajate värbamise ja hoidmise probleemid, kuigi see tooks kaasa asutusesisesed pinged eri töötajakategooriate vahel, ja mida ette võtta, kui see on nii – selle kohta ei ole eksperthindamise komisjon seisukohta võtnud.

Statistikaameti eelis on see, et ametil on palkade määramisel märkimisväärselt palju tegutsemisruumi, kuid isegi juhul, kui muudetakse palkasid nendes töötajakategooriates, kus on värbamise ja hoidmise probleeme, suurenevad ka üldised palgakulud, mis tähendab koormust eelarvele. Seega soovitus korrigeerida palgataset sõltub sellest, kas eelarve seda võimaldab.

Selleks et saavutada enam kui kooskõla Euroopa statistika tegevusjuhise, soovib vastastikuse hindamise tööühm järgmist:

2. Sõltuvalt saadaolevast rahastusest peaks Statistikaamet korrigeerima nende töötajakategooriate palgataset, keda on keeruline värvata ja hoida. (Parandusettepanek: Euroopa statistika tegevusjuhhis, näitajad 3.1 ja 7.5)

Statistikanõukogul on statistika- ja andmehaldussüsteemis väga oluline sõltumatu nõuandev roll. Nõukogul on ka seadusjärgsed ülesanded, mis on seotud Statistikaameti peadirektori ametisse nimetamise protsessi ja riikliku statistika programmi iga-aastase koostamisega. Nõukogu koosseisu kuuluvad akadeemiliste asutuste esindajad, avaliku ja erasektori statistikatarbijad ja andmeesitajad ning andmekaitse ja andmehalduse eksperdid. Koosseisu kuuluvad ka kahe riikliku statistika tegija, Statistikaameti ja Eesti Panga kõrged esindajad ning TAI ja Riigikantselei vaatlejad. Nõukogu teenindab Statistikaamet.

Pidades silmas Eesti suuri e-valitsuse ja statistikaambitsioone, on oluline, et statistikanõukogul oleks oma pädevusvaldkonda kuuluvates küsimustes tugev ja sõltumatu hääl, mida oleks ka kuulda. Üldine arusaam, et nõukogu esindab kõigi osapoolte seisukohti ja muresid, annab kindlustunde, et neid võetakse otsuste tegemisel tõepoolest arvesse, ja see aitab lõppkokkuvõttes saavutada Eesti suured ambitsioonid.

Tähtis on, et nõukogu kuulab ära ka Statistikaameti ja Eesti Panga (teine riikliku statistika tegija) seisukohad, ehkki kui statistika tegijad on ise ka nõukogu liikmed, võib jääda mulje, et nad annavad tegelikult endale nõu. Kui sellele rollile lisandub nõukogule logistilise teenuse osutamine, nagu Statistikaameti puhul, võib selline mulje süveneda. See võib nõrgendada nõukogu autoriteeti, mis võib olla juhtunud Statistikaameti rahastamise küsimuses, kus nõukogu on, nagu eespool mainitud, võtnud kindla ja välishindajate arvates sobiva seisukoha. Kõike seda arvesse võttes võib olla otstarbekas kaaluda muudatusi praeguses ametlikus struktuuris.

Selleks et saavutada enam kui kooskõla Euroopa statistika tegevusjuhisega, soovib vastastikuse hindamise tööühm järgmist:

3. Valitsus peaks kaaluma võimalusi suurendada statistikanõukogu sõltumatust, näiteks üle vaatama selle liikmesuse ja selle teenindamise kohustused. (Parandusettepanek: Euroopa statistika tegevusjuhhis, 1. põhimõte)

Kujuneval andmemaastikul on hulgaliselt statistikat, mille õigsus on mõnikord kaheldav ja mille on välja andnud huvirühmad, kes vahel konkureerivad otseselt riikliku statistikaga. Sellises olukorras peab säilima riikliku statistika hea kvaliteet ja ametialase sõltumatuse maine. Isegi Statistikaameti puhul, kelle ametialasel sõltumatusel on tugev õiguslik ja institutsionaalne alus ning kellel on ranged ametisesed protsessid, on vaja kaaluda võimalusi neid aspekte veelgi tugevdada. Samuti on oluline tähele panna, et asi ei ole ainult faktides, vaid ka tunnetuses.

Eksperthindamise komisjon ei ole leidnud ühtegi põhjust kritiseerida Statistikaameti tehtud statistika kvaliteeti või ametialast sõltumatust. Klientide rahulolu uuringutest saadud tagasiside ei ole aga nii selge. Näiteks 2021. aasta rahulolu-uuringus pidas vaid 58% vastanutest statistikat usaldusväärseks ja 56% hindas Statistikaametit poliitikast täiesti või peamiselt sõltumatuks. Ka institutsioonide usaldusväarsuse uuringus on Statistikaamet jäänud pingerea tipust kuigivõrd kaugemale. Ametialase sõltumatuse mured ei sobi hästi kokku riikliku statistika seaduse väga selge ja täpse õigusraamistikuga, kuid olenemata sellest, kas ettekujutus ametialase sõltumatuse puudumisest on põhjendatud või mitte, on sellised arusaamad probleem.

Ametialase sõltumatuse puudumist ei ole lihtne käsitleda, eriti kui selle tajumist hästi ei mõisteta. Kui selline arusaam tõepoolest esineb, võib see olla tingitud asjaolust, et Statistikaameti iga-aastase riikliku statistika programmi (statistikatööde loetelu) kiidab heaks valitsus, samal ajal kui teise riikliku statistika

tegija, Eesti Panga tööprogrammi kiidab heaks tema president. Põhimõtteliselt ei ole valitsuse heakskiidus midagi sobimatut. Ametialase sõltumatuse põhimõte on kooskõlas sellega, et see, mida tehakse, otsustatakse poliitilisel tasandil, ja see, kuidas seda tehakse, Statistikaametis. Siiski võivad rahvale need kaks rolli segaseks jääda.

Seda arvesse võttes võib olla otstarbekas kaaluda, kas riikliku statistika programmi otsest poliitilist heakskiitmist oleks võimalik teataval määral vähendada. Samuti võib see aidata vältida ohtu, et programmi võidakse millalgi kasutada lubamatul viisil Statistikaametile poliitilise surve avaldamiseks. Teistes riikides on riikliku statistika programmi heakskiitmine mõnel juhul antud statistikat tegeva asutuse peadirektorile või nõukogule. Peadirektorile üleandmine aga võib juhtimise seisukohast olla problemaatiline ja Statistikaametil ei ole nõukogu, kuid Eestil on ehk võimalus, et riikliku statistika programmi heakskiitmise eest vastutaks statistikanõukogu, mis on igal juhul valitsuse määratud.

Selleks et saavutada enam kui kooskõla Euroopa statistika tegevusjuhisega, soovib vastastikuse hindamise töörühm järgmist:

4. Valitsus peaks kaaluma võimalusi vähendada poliitilist mõju riikliku statistika tööprogrammi kinnitamisel, näiteks andma vastutuse statistikanõukogule. (Parandusettepanek: Euroopa statistika tegevusjuhise, 1. põhimõte)

Õigusküsimuste kaalumisel võib arutleda ka selle üle, kas Statistikaameti praegune halduslik seos Rahandusministeeriumiga on endiselt asjakohane. Sellist arutelu ajendavad eelkõige kaks tähelepanekut. Esiteks, nagu eespool mainitud, on soovitatav, et Statistikaametit peetaks poliitikast sõltumatuks, et kaitsta usaldust riikliku statistika vastu. See räägib kasuks halduslikule seosele institutsiooniga, millel puudub tugev parteipoliitiline juhtimine. Teiseks, Statistikaameti üha suurem andmehalduse roll ja kogu valitsussektori tegevus e-valitsuse arendamisel võib olla piisav põhjus anda Statistikaametile kogu valitsussektorit hõlmav roll ja/või tähtis roll digiülemineku tegevuskavas.

Seejuures peetakse enamikus riikides rahandusministeeriumit nii tugevaks ministeeriumiks, mis suudab toetada alluvate institutsioonide tegevuskavasid, kui ka ministeeriumiks, millel on suur läbiv roll.

Küsimusele ei ole ühtset kõigile sobivat vastust ja võib-olla seepärast erinevadki tavad ELi riikides märkimisväärselt: statistikaametid on seotud rahandus-, majandus- või siseministeeriumi, riigipea või parlamendiga. Eesti kontekstis võivad asjakohasteks valikuteks olla Riigikogu, Riigikantselei või Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium, millel on andmehalduses ja e-valitsuses oluline roll. Eksperthindamise töörühmal ei ole kindlat seisukohta kõige asjakohasema alluvusseose suhtes, kuid leiab, et arvestades Statistikaameti ülesannete ja tegevuse kiiret arengut ning vajadust säilitada usaldus statistika vastu, on kasulik selle teema üle arutleda.

Selleks et saavutada enam kui kooskõla Euroopa statistika tegevusjuhisega, soovib vastastikuse hindamise töörühm järgmist:

5. Valitsus peaks koos Statistikaametiga üle vaatama ameti paiknemise riigi struktuuris, arvestades võimalikku mõju asutuse sõltumatusele ja asutuse rolli kogu valitsussektori andmehalduse koordineerimisel (parandusettepanek: Euroopa statistika tegevusjuhise, 1. põhimõte)

Riikliku statistika seaduse kohaselt on riikliku statistika tegijaid kaks – Eesti Pank ja Statistikaamet. Siiski ei ole nad Eestis ainsad statistika koostajad. Euroopa seisukohast pakub erilist huvi see, et Tervise Arengu Instituut (TAI) koostab ja avaldab Euroopa statistikat. Samal ajal näitab TAI positsioon, et ametit ei käsitleta kui muud riiklikku asutust, mis arendab, teeb ja levitab riiklikku statistikat. Seega, kuigi TAI pakub Euroopa statistikat, ei hinnata tema tegevuse vastavust Euroopa statistika tegevusjuhisele ei

riikliku vastastikuse hindamise protsessi ega ka ELI eksperthindamise protsessi alusel. TAI osaleb siiski osal Euroopa statistikasüsteemis korraldatavatel töörühmade koosolekutel. Statistikaamet on sõlminud TAI-ga vastastikuse mõistmise memorandumid, mis võimaldab teha koostööd riikliku statistika tegemisel. Kuna TAI ei ole riikliku statistika tegija, ei kuulu TAI statistika riikliku statistika programmi.

Experthindamise komisjon kohtus TAI esindajatega, kes märkisid, et institutsioon järgib Euroopa statistika tegevusjuhiseid. Välishindajatel ei ole põhjust selles väites kahelda, kuid samuti puudub alus sellega nõustuda.

Ilmselt ei ole olukord Euroopa statistika tegevusjuhiseid kooskõlas. Statistikaameti ja TAI vahelise koordineerimise tagamiseks puuduvad õigusaktid (näitaja 1bis.1) ning riikliku statistika suhtes kohaldatavatest Euroopa standarditest täpsemad riiklikud suunised ning tegelikult puudub ka rakendamise järelevalve (näitaja 1bis.2). Teoreetiliselt võivad TAI ja tema koostatud Euroopa statistika olla vastuolus mitme Euroopa statistika tegevusjuhise sättega, kuigi TAI esindajate väited räägivad sellele vastu.

Kõrvalekallet arutati juba Eesti eelmise eksperthindamise ajal ja see oli soovitude alus, mistõttu on olukorra püsimine veelgi kahetsusväärsem. Vahepeal koostati ettepanek muuta riikliku statistika seadust ja lisada ka TAI statistika riikliku statistika hulka, kuid ettepanek jäi esitamata.

Experthindamise komisjonile esitati mitmesuguseid võimalusi olukorda parandada. Üks variant on jätkata katset lisada TAI statistika riikliku statistika hulka ja riikliku statistika programmi. See tähendaks ka muu riikliku asutuse staatuse andmist TAI-le ja riikliku hindamisprotsessi algatamist. Teine variant oleks liita TAI statistikatööd Statistikaameti töödega. Sellega saavutataks samad eesmärgid, ilma et loodaks muud riiklikku asutust ja et oleks vaja algatada hindamisprotsess. Kolmandaks võib kaaluda, kas oleks võimalik kehtestada konkreetset eeskirjad, määrused ja kokkulepped, mis tagaksid, et Euroopa statistika tegevusjuhiseid reguleeriks TAI statistikat, mida hindaks Statistikaamet, ja TAI oleks ametlikult muu riiklik asutus. Experthindamise komisjonile on kõige olulisem, et olukord normaliseeruks. Kuidas seda tehakse, ei ole nii tähtis, kuigi mõned eespool nimetatud võimalused võivad tunduda kenamad kui teised.

Selleks et vastata Euroopa statistika tegevusjuhisele, soovib vastastikuse hindamise töörühm järgmist:

6. Valitsus peaks astuma samme, et lisada Tervise Arengu Instituudi (TAI) statistika riiklikusse statistikasse, et tagada vastavus Euroopa statistika tegevusjuhiseid ja vältida töö dubleerimist (seotud tegevusjuhisele vastavusega: Euroopa statistika tegevusjuhiseid, näitajad 1bis.1 ja 1bis.2, aga ka paljud teised näitajad, kus TAI koostatud statistika kohta on vähe teada).

5.2.2 Kujuneva andmemaastiku maksimaalne ära kasutamine

Riikliku statistika seadus annab Statistikaametile statistika tegemiseks õiguse pääseda ligi teiste haldusasutuste andmestikele. Seaduses on ka sätestatud, et administratiivsed allikad peaksid olema statistika tegemisel esmasel andmeallikad, tingimusel et statistika kvaliteedi kriteeriumid oleks täidetud. See on kooskõlas ka Statistikaametis rakendatava ühekordse andmekogumise (*once-only*) põhimõttega, mille kohaselt tuleks enne uue statistika tegemiseks vajalike muude andmeallikate kaalumist uurida administratiivallikate võimalikku kasutamist.

Andmekogude kasutamine statistikas on märkimisväärselt suurenenud, kuid üksnes administratiivsetel allikatel põhineb endiselt väike osa statistikast (ligikaudu 30%). Sellel on palju põhjuseid, sealhulgas asjaolu, et haldusdokumentides sisalduv teave ei pruugi sisuliselt vastata statistika vajadustele. Üks

põhjus on olnud ka administratiivsete andmeallikate ebapiisav kvaliteet või lihtsalt teabe puudumine nende kvaliteedi ja sisu kirjeldavate metaandmete kohta. See on kahetsusväärne, sest administratiivsete andmeallikate kasutamine aitab vältida mõningaid uuringupõhise statistika puudusi, milleks on näiteks kulukas andmekogumine, suur ja palju kriitikat saanud vastamiskoormus, esinduslikkuse puudumine, madalad vastasmäärad jne. Nagu Statistikaameti reageerimine pandeemiale on näidanud, võimaldavad administratiivsed andmed paljudel juhtudel ka kiiremat ja sagedasemat statistikat.

Riikliku andmehalduse rollis on Statistikaamet koostöös andmekogude omanikega teinud suuri jõupingutusi, et teave andmekogude kvaliteedi kohta oleks selge. Algatus on hakanud vilja kandma. See on suur läbimurre, mis võib kaasa tuua andmekogude suurema nii otsese kui ka kaudse kasutamise, sest andmekogumite puudused muutuvad läbipaistvamaks ja see suurendab nende omanikele avaldatavat survet parandada nii andmeid kui ka metaandmeid. Samal ajal on Statistikaametil võimalus mõjutada klassifikaatorite koostamist eri andmebaasides. Nii saab klassifikaatoreid arendada selliselt, et need oleksid statistika tegemiseks sobivad. Lisaks käib töö selle nimel, et andmekogude omanikud esitaksid standarditud metaandmeid korrapäraselt, mis oleks selge edasimineku praeguses olukorras, kus metaandmeid koostab Statistikaamet andmete omaniku antud info põhjal. Riikliku statistika seaduses on ka sätestatud, et enne andmekogudesse muudatuste tegemist tuleb Statistikaamet ära kuulata, mis teataval määral leevendab administratiivsete andmeallikatega seotud riski, et nende sisu võib poliitikamuutuste tõttu lühikese etteteatamisega muutuda.

Seda arvesse võttes on oluline, et Statistikaamet jätkaks praegusi jõupingutusi andmekogude ja nende kohta käiva teabe kvaliteedi parandamiseks. Lisaks peaks Statistikaamet kasutama oma positsiooni andmehalduses, et vähendada riski, mis on seotud administratiivsete andmeallikate sisu muutumisega poliitikas ja riigihalduses toimuvate muutuste tõttu. Eeldusel et jõupingutused on edukad, peab Statistikaamet kasutama administratiivseid andmeallikaid strateegiliselt kui seni, kui oli mõistlik mõnevõrra oportunistlik seisukoht, et kasutatakse seda, mis teadaolevalt on piisavalt kvaliteetne. Edaspidi on kasulik, kui Statistikaamet loob oma visiooni sellest, kuidas ta tahab andmekogude kasutamisega edasi minna, sh mis on andmestike prioriteedid, ning visiooni ühe osana suhtleb nende omanikega.

Selleks et saavutada enam kui kooskõla Euroopa statistika tegevusjuhise, soovitab vastastikuse hindamise tööühm järgmist:

7. Statistikaamet peaks jätkama ettevalmistusi administratiivsete andmeallikate ulatuslikumaks kasutamiseks statistika tegemisel, sealhulgas liikuma edasi andmehalduse algatusega. Seejuures peaks Statistikaamet edendama koostööd andmestike omanikega, et suurendada andmekogude kvaliteeti ja läbipaistvust, mis võimaldab välja töötada nende andmete kasutamise visiooni ja prioriteedid. (Parandusettepanek: Euroopa statistika tegevusjuhise, näitajad 2.2 ja 10.3)

Nagu eespool mainitud, on peale andmekogude kvaliteedi ja sisu selgemaks muutmise oluline kasutada seda selgust ka edasisel kvaliteedi parandamisel, juhul kui see on praegu puudulik. Seejuures tuleb arvesse võtta, et administratiivsete andmeallikate omanikele tähendavad sellised püüded lisakulu. Siin on oluline valitsussektori eesmärk tagada andmete taaskasutamine kogu sektoris. Võib siiski olla kasulik ka kaaluda, mis ergutaks eri institutsioone tegelema andmestike ajakohastamisega ja kuidas neid stiimuleid tugevdada.

Üheks tõukeks võib olla selgitada peale administratiivsete andmeallikate olukorra ka nende parandamist. See võib panna ametid üksteist edule kannustama ja selle võiks vastastikuste

eksperthindamiste kaudu ametlikuks teha. Statistikaamet peab mõtlema ka selle üle, kuidas saaks kõige paremini aidata asutusi, kes soovivad oma andmestikke parandada. Samm edasi võib olla Statistikaameti väljakuulutatud eesmärk tegutseda andmehalduse pädevuskeskusena, mille toetuseks on olemas 7 miljoni euro suurune rahastamiskava aastateks 2021–2025.

Selleks et saavutada enam kui kooskõla Euroopa statistika tegevusjuhisega, soovitab vastastikuse hindamise töörühm järgmist:

8. Statistikaamet peaks koos asjaomaste asutustega suurendama administratiivsete andmeallikate läbipaistvust ja kvaliteeti, kehtestades meetmed (näiteks eksperthindamised), mis aitavad parandada andmete kvaliteeti näiteks ühtsete standardite ja klassifikaatorite kasutamise kaudu. (Parandusettepanek: Euroopa statistika tegevusjuhise näitajad 8.7 ja 10.3)

Valitsus võiks aidata otsida õiget stiimulit administratiivsete andmeallikate kvaliteedi parandamiseks, sest ka valitsuse enda võetud eesmärk on tagada ühendatud avalik haldus, sealhulgas kodanike ja ettevõtete esitatud teabe taaskasutamine. Samal ajal ei ole valitsus selle eesmärgi saavutamiseks vajalikke üksikute institutsioonide kohustusi seadustes sätestanud. Selgem seisukoht selles küsimuses annaks Statistikaametile paremad võimalused anda hoogu andmekogude parandamisele.

Selleks et saavutada enam kui kooskõla Euroopa statistika tegevusjuhisega, soovitab vastastikuse hindamise töörühm järgmist:

9. Selleks et aidata parandada administratiivsete andmeallikate kvaliteeti, võiks valitsus selgitada eri osapoolte andmehalduskohustusi. (Parandusettepanek: Euroopa statistika tegevusjuhise näitajad 8.7 ja 10.3)

Riikliku statistika seadus annab Statistikaametile juurdepääsu avalik-õiguslike ja eraõiguslike juriidiliste isikute tegevuse käigus loodud või kogutud andmetele. See väga ulatuslik andmekogumise volitus on andnud Statistikaametile võimalused, mida paljudel teistel statistikaametitel Euroopa statistika-süsteemis veel ei ole. Arvestades raskusi tihti keeva struktuuriga andmestikele juurdepääsuga ja koostööst saadavat kasu, on Statistikaamet seda volitust kasutanud läbirääkimiste teel sõlmitud lepingute kaudu. Sellised lepingud hõlmavad riikliku elektriandmete keskuse andmeid, kontsertide ja muude kultuuriürituste piletimüügi ettevõtte andmeid ning supermarketikettide skanneriandmeid. Pandeemia ajal leppis Statistikaamet mitme mobiilsidefirmaga kokku ka andmete esitamises liikuvusanalüüsi jaoks, kuid hiljem on enamik firmasid lepingust taganenud, sest on mures isikuandmete kaitse üldmäärusega (GDPR) kaasneva õigusliku vastutuse pärast.

Edaspidi võivad eraomandis olevad andmed muutuda statistika koostajatele üha olulisemaks mitmel põhjusel. Sageli toovad need andmed esile uusi tegevusi, mis pole kaetud olemasolevate andmekogumitega, ning nende põhjal saab koostada tiheda sagedusega näitajaid. Lisaks on traditsiooniliste uuringuandmete kogumine üha keerulisem. Seega muutub juurdepääs eraomandis olevatele andmetele üha olulisemaks. Seda arvesse võttes on muret tekitav, et kuigi riikliku statistika seadus ja elektroonilise side seadus on eriseadused, ei sätesta mõned eriseadused riikliku statistika tegijate õigust andmetele juurde pääseda. See võib tõsiselt kahjustada võimet kasutada mobiiliandmeid. Samuti võib krediidasutuste seadus ohustada Statistikaameti juurdepääsu erinevatele makseandmetele.

Ironiline on, et kliendid, kes vajavad finants- ja sideteenuseid, peavad esitama oma andmed eraettevõtetele, mis võivad neid kasutada enda analüütilistel eesmärkidel, samal ajal kui eksisteerib oht, et andmeid ei saa kasutada riikliku statistika koostamiseks avalikes huvides. Seetõttu on oluline, et valitsus ei lubaks valdkondlikest õigusaktidest välja jätta õigust pääseda riikliku statistika tegemise eesmärgil ligi eraandmetele, nagu on sätestatud riikliku statistika seaduses.

Selleks et saavutada enam kui kooskõla Euroopa statistika tegevusjuhisega, soovib vastastikuse hindamise tööühm järgmist:

10. Valitsus peaks tagama, et valdkondlikud õigusaktid ei piiraks riiklikku statistikat tegevate asutuste juurdepääsu eraandmetele teatud sektorites, nagu mobiilsidefirmad ja krediidasutused. (Parandusettepanek: Euroopa statistika tegevusjuhise näitajad 2.4 ja 9.4)

Statistikaamet on olnud väga aktiivne eksperimentaalstatistika väljatöötamisel ja esitamisel eesmärgiga otsida ja katsetada uusi statistika tegemise viise ning eelkõige pakkuda tarbijatele lisaks tavapärasele ja regulaarsele statistikale huvitavat ja uudset või kiiret teavet. Leitud on uusi andmeallikaid, kasutatud uusi meetodeid, andmeid on omavahel ühendatud ja kombineeritud ning esitluseks on kasutatud tänapäevaseid visualiseerimislahendusi. Selline töö nõuab konkreetseid oskusi ja tingimusi ning seetõttu loodi spetsiaalne üksus, mis koosneb praegu seitsmest eksperdist (neli teadlast ja kolm analüütikut).

Üks paljudest rakendatud projektidest oli andmestik, mis sisaldas 141 muutujat 15 Eesti registrist. Seda andmestikku kasutati koos maksude ja hüvitiste mikrosimulatsiooni mudeliga EUROMOD (välja töötatud Essexi ülikooli sotsiaal- ja majandusuuringute instituudis), et arvutada maksude ja hüvitiste mõju kodumajapidamiste sissetulekutele ja tööstiimulitele Eestis ja kogu ELis. Teine näide on palgarakendus, mille ajend on avalik ja ärihuvi ning mis põhineb Maksu- ja Tolliameti töötamise registri andmetel. Rakendus näitab erinevusi täisajaga töötajate igakuises brutotöötasus soo, maakonna ja ameti järgi ning seda kasutatakse näiteks mediaantöötasu graafiliseks esitamiseks. Viimane näide on elektritarbimisandmete kasutamine koos eluruumide registri andmetega, et leida eluruumide kasutamise hooajalised mustrid. Nende ja muude projektidega seotud teave on esitatud Statistikaameti veebilehel.

COVID-pandeemia ajal vastas eksperimentaalstatistika uuele vajadusele ajakohasemate andmete järele. Näiteks tööturu kiirstatistika, milleks kasutati töötamise registri nädalaandmeid, näitas tööhõive muutusi tegevusalade kaupa. Samuti põhines ettevõtete käibe ja tööjõukulude statistika haldusaruannete andmetel. Surmade kiirstatistika põhines rahvastikuregistri andmetel. Statistikaamet analüüsis ka koostöös mobiilsidefirmadega anonümiseeritud mobiiltelefonandmete põhjal inimeste liikuvust enne eriolukorda ja selle ajal (erakorraline võimalus seda andmeallikat kasutada tulenes eriolukorrast).

Selle tiimi kolme tegevusaasta jooksul on saadud palju väärtuslikke kogemusi. Eksperimentaalstatistika allikad erinevad tavapäraest statistika allikatest. Näiteks ei ole uued andmeallikad (nt eraomanduses olevad andmed) tavaliselt statistiliseks töötlemiseks või andmete sidumiseks hästi struktureeritud ning neid tuleb statistika tegemiseks kohandada. Eksperimentaalstatistika võib ka erineda tavapärasest riiklikust statistikast ühtluse, katvuse, võrreldavuse (geograafiline ja ajaline) ja kontrollitud meetoodika poolest.

Lisaks teadmiste kogumisele on eksperimentaalstatistika tegemine suurendanud teadlikkust Statistikaameti pakutavatest võimalustest ning Statistikaameti atraktiivsust sidusrühmade ja potentsiaalsete töötajate silmis. See tegevus peab seega kindlasti jätkuma, ka eespool kirjeldatud andmemaastiku pideva arengu tõttu, sest traditsioonilised andmeallikad, näiteks küsitlusuuringud, on surve all. Seni on eksperimentaalstatistikal olnud pidevale statistika koostamisele siiski vaid piiratud mõju. See on loomulik õppimise ajal, kuid edaspidi on oluline keskenduda sellele, et eksperimentaalstatistika tulemused ja meetodid oleksid osa tavalisest statistika tegemisest. Kuna eksperimentaalstatistika teadmistebaas muutub üha suuremaks, on oluline ka strateegilisemalt nendele tegevustele mõelda ja seada vajalikud prioriteedid.

Selleks et saavutada enam kui kooskõla Euroopa statistika tegevusjuhise, soovib vastastikuse hindamise tööühm järgmist:

11. Statistikaamet peaks jätkama pingutusi eksperimentaalstatistika valdkonnas, keskendudes selle kasutamisele regulaarse statistika tegemisel. Hiljem peaks uute andmeallikatega seotud katsed kajastama strateegilisemas lähenemises. (Parandusettepanek: Euroopa statistika tegevusjuhise, näitaja 11.1)

5.2.3 Koostöö tugevdamine sidusrühmadega

Statistikaametil on õnnestunud teha akadeemilise ringkonnaga tihedat koostööd, mis on eriti kasulik andmemaastiku kiire arengu ja sellega seotud analüüsivajaduste ajastul. Heade tavade hulka kuulub Statistikaameti kõrgema juhtkonna loengute pidamine Tartu Ülikoolis, Tallinna Tehnikaülikoolis ja Tallinna Ülikoolis ning ülikooliprofessorite kutsumine Statistikaametisse kaasa rääkima olulistel teemadel, nagu rahva ja eluruumide loendus ning eluruumide andmed ja analüüsid. Lisaks saab Statistikaamet akadeemiliselt ringkonnalt teavet statistikanõukogu kaudu, kuhu statistika kasutajate nimel kuuluvad ka ülikooliprofessorid.

Igal aastal pakub Statistikaamet praktikakohti ja võtab vastu üliõpilasrühmi, kes külastavad kontorit ja osalevad statistika kasutamise loengutel. Lisaks kasutavad Statistikaameti andmeid selle kogenud töötajate juhendamisel magistriõppe üliõpilased, kelle mentoritena need töötajad tegutsevad. Statistikaamet teeb mõnikord ka ettepanekuid magistri- või doktoritöö teemade kohta, mis aitavad lahendada uuenduslikke andmeanalüüsi probleeme. Tähtis on ka see, et Statistikaamet tutvustab ülikooli karjääripäevadel töövõimalusi. Eriti oluline on teadusringkonnale juurdepääs Statistikaameti mikroandmetele (vt allpool).

Üldiselt on Statistikaametil akadeemilise ringkonnaga head suhted, kuid võib-olla riigi väiksuse tõttu on need suhted loodud ja aja jooksul säilinud isiklike kontaktide kaudu. See tähendab suhete teatavat ebakindlust ja võib osaliselt selgitada, miks koostöö intensiivsus eri teemadel mõnevõrra erineb.

Et tagada eri valdkondade lähenemisviiside järjepidevus ja ühtsus, võib osutada vajalikuks teha, kuigi loomulikult liigse bürokraatiata, koostöö ametlikumaks.

Selleks et saavutada enam kui kooskõla Euroopa statistika tegevusjuhise, soovib vastastikuse hindamise tööühm järgmist:

12. Statistikaamet peab tugevdama sidemeid akadeemilise ringkonnaga, mis üldiselt on head, kuigi ebaühtlased ja sõltuvad sageli inimestest. Sidemed tuleb teha ametlikumaks ja neid tuleb tugevdada ka valdkondades, kus need on praegu suhteliselt nõrgad. (Parandusettepanek: Euroopa statistika tegevusjuhise, näitaja 7.7)

Riikliku statistika seaduses on sätestatud, et konfidentsiaalsete andmete levitamine teaduslikul eesmärgil kasutamiseks on lubatud Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruses (EL) 2016/679 ja isikuandmete kaitse seaduses ettenähtud alustel ja korras. Selle alusel on Statistikaameti peadirektor kehtestanud konfidentsiaalsete andmete teaduslikel eesmärkidel edastamise korra.

Kõik andmekategooriad on põhimõtteliselt kättesaadavad (sotsiaaluuringud, ettevõtlusandmed, loendusandmed, administratiivsetest andmeallikatest ja muudest andmebaasidest saadud andmed) ja neile võib teaduslikul eesmärgil juurde pääseda. Andmeid on võimalik kasutada kahel kujul. Avaliku kasutuse failide ettevalmistamisel rakendatakse aimatavuse kontrolli tehnikaid, et välistada võimalus, et statistilist üksust võiks otseselt või kaudselt identifitseerida. Tegelikult aga ei ole need failid

teadusuuringuteks eriti kasulikud, sest juba pärast mõne muutuja lisamist on võimalik isikuid või ettevõtteid kaudselt identifitseerida.

Teise võimalusena pääseb ligi andmetele, mis võimaldavad statistilise üksuse kaudset identifitseerimist ilma andmeesitaja nõusolekuta või loata, kui andmeid kasutatakse teaduslikul eesmärgil ja Statistikaameti kehtestatud rangete konfidentsiaalsusnõuete kohaselt.

Mikroandmeid võivad teadusuuringute tegemisel kasutada heakskiidetud projektidega töötavad teadlased ja heakskiidetud asutused, mis võivad olla juriidilised isikud või ametkonnad (sealhulgas ministeeriumide analüüsiosakonnad). Magistri- või doktoriõppe üliõpilasi võib samuti teadlasteks pidada. Praegu koosneb kasutajaskond enam kui 200 teadlasest ja üle 40 teadusasutusest.

Menetlemisprotseduur on range. Taotluse saavad esitada ainult heakskiidetud institutsioonide teadlased ja loa saamine sõltub nende suutlikkusest tagada piisav andmekaitse ja valmisolekust nõustuda võimalike sanktsioonidega. Statistikaameti konfidentsiaalsusnõukogu (siseorgan) käsitleb iga üksikut uurimiseesmärki eraldi, tavaliselt 10 tööpäeva jooksul alates taotluse saamisest.

Taotluse rahuldamise korral sõlmib Statistikaamet andmete kasutajatega lepingu, milles on kirjas uuringu eesmärk, andmeid kasutama volitatud isikud, andmete töötlemise ja neile juurdepääsu kord ning kohustus tagada organisatsiooniline, füüsiline ja infotehnoloogiline andmekaitse. Konfidentsiaalsuskohustusele kirjutavad alla kõik lepingus nimetatud teadustöötajad. Statistikaamet hoiab 25 aastat alles kõiki kasutajale teaduslikel eesmärkidel levitatud konfidentsiaalseid andmeid niisugusel kujul, nagu need konkreetse uurimistöö jaoks kättesaadavaks tehti.

Teadlased töötavad spetsiaalsete arvutitega, mis asuvad Statistikaameti turvalises tööruumis (kuus töökohta), kui tegemist on väga konfidentsiaalsete andmetega, või kaugühenduse (VPNi) kaudu, kui andmed on vähem konfidentsiaalsed.

Eksperthindamise komisjon kuulis arvamusi, et juurdepääs mikroandmetele võiks olla kiirem ja mugavam, viidati ka sujuvamale korrale teistes riikides. Eriti võiks kaaluda seda, kuidas lühendada andmetele juurdepääsu võimaldamisele kuluvat aega.

Lisaks soodustaks kaugjuurdepääsu üldine kasutamine teadusuuringute tegemist, kuid see võib sõltuda meetmetest, nagu automaatne filtreerimine ja piirangud väljundiotsingule või metaandmetel põhinev juurdepääs, mis aitavad vältida seda, et teadlased andmeid näevad. Samuti võib olla vajalik tugevdada IT-taristut, sealhulgas serverite koormust.

Selleks et saavutada enam kui kooskõla Euroopa statistika tegevusjuhisega, soovitab vastastikuse hindamise töörühm järgmist:

13. Statistikaamet peaks astuma samme, et teha teadlaste mikroandmetele juurdepääs kasutajasõbralikumaks. (Parandusettepanek: Euroopa statistika tegevusjuhise näitaja 15.4)

Riikliku statistika seaduses on sätestatud, et Statistikaamet võib teha statistikatööd väljaspool riikliku statistika programmi tingimusel, et tellimustöö tegemine ei sega programmi koostamist ega täitmist ja et selle tegemisel järgitakse samasid põhimõtteid ja kvaliteedikriteeriume nagu riikliku statistika puhulgi.

Selle alusel on võimalike tellimustöödena määratletud kaheksa statistikateenust, sealhulgas võimalus hankida eri statistikavaldkondades täpsemaid andmeid ja teavet, kui on kättesaadav pressiteadetes, statistika andmebaasis või muudes rakendustes, samuti võimalus hankida andmeid, mis nõuavad lisatöötlust või -analüüsi.

Lepinguline töö võib muu hulgas olla ka nõustamine ja projektijuhtimine, andmekogumine ja/või -hõive, andmetöötlus, andmete linkimine, andmeanalüüs, andmete levitamine (sealhulgas visualiseerimislahendused või avaldamine veebis või muudes kliendikanalites) ning statistilise metoodika või visualiseerimise jms koolituste korraldamine.

Lepinguline töö on tasuline teenus. Hinnad arvutatakse GSBPMil põhineva kuluarvestuse mudeli alusel.

Sellisest tegevusest saadud tulu oli 2018. aastal 347 000 eurot. 2019. aastal summa peaaegu kahekordistus ja oli 621 000 eurot. Aastal 2020 suurenes see 1 138 000 euroni, mis näitab nõudlust nende teenuste järele. Praegu maksab statistikateenuste eest üle 80 kliendi. 2018. aastal oli see summa 4%, 2019. aastal 7% ja 2020. aastal 12% personalieelarvest.

Sellisel tegevusel paistab olevat edasist potentsiaali, eriti ministeeriumide nõudlust arvestades. Kui on olemas väline valmisolek tasuda tellimustöödega seotud Statistikaameti kulud, suurendab tellimustööde tegemine ühiskonna heaolu. Lisaks võib aidata Statistikaameti keerulist finantsolukorda leevendada see, kui tekib mastaabisääst või kui praeguse riikliku statistika programmi mõned osad saab sellele alusele üle kanda.

Selleks et saavutada enam kui kooskõla Euroopa statistika tegevusjuhisega, soovib vastastikuse hindamise tööühm järgmist:

14. Statistikaamet peaks edasi arendama kaheksat edukat teenust ja laiendama statistikateenuste osutamist tasu eest ministeeriumide, aga ka muude sidusrühmade nõudluse rahuldamiseks. (Parandusettepanek: Euroopa statistika tegevusjuhise, näitaja 11.1)

Riikliku statistika seaduse kohaselt koostab Statistikaamet igal aastal ametliku viieaastase tööprogrammi ja esitab selle hiljemalt 1. juulil Rahandusministeeriumile. Programm on rahvastiku-, sotsiaal-, majandus- ja keskkonnastatistika tööde loetelu, mis kinnitatakse Vabariigi Valitsuse korraldusega.

Programmi koostamisel suhtleb Statistikaamet kesk- ja kohaliku omavalitsuse asutustega. Statistikaamet konsulteerib avalikult ka andmeesitajatega andmete koosseisu ja esitamise tingimuste üle. Statistikanõukogul on seadusjärgne roll programmi eelnõu kommenteerimisel.

Seega on programmi ettevalmistamisel tagatud koordineerimine valitsussektori ja vastajatega, kuid valitsusvälised kasutajad, eelkõige akadeemiline ringkond, ei ole ametlikult ja regulaarselt kaasatud tegevustesse, mille eesmärk on teha kindlaks, millised vajadused tuleb programmis kajastada. Tegelikult teeb Statistikaamet, nagu eespool kirjeldatud, akadeemilise ringkonnaga tihedat koostööd ja võib selle kaudu tulevastest vajadustest kuulda. Siiski tundub, et nii akadeemilise ringkonna kui ka üldsuse panust riikliku statistika viieaastase programmi koostamise protsessi oleks võimalik suurendada.

15. Statistikaamet võiks oma tööprogrammi ettevalmistamisel sidusrühmadega laiemalt konsulteerida, et saada rohkem kasulikku teavet näiteks üldsuselt ja akadeemiliselt ringkonnalt. (Parandusettepanek: Euroopa statistika tegevusjuhise, näitaja 11.1)

Statistikaamet kasutab ministeeriumidega koostöö tegemisel mitmeid võimalusi. Lisaks korrapärasele kontaktidele ekspertide tasandil loodi hiljuti (aprillis 2021) riikliku statistika tööühm, mille ülesanded on järgmised: a) valdkondlike statistiliste vajaduste varajane jälgimine ning seotud nähtustest ja näitajatest teadlikkuse suurendamine; b) õigusaktide väljatöötamise ajakavas konkureerivate vajaduste järjekorda seadmine; c) riikliku statistika riigi eelarvestrateegiasse lisamise vajaduses kokkuleppe saavutamine, et tagada vajalik rahastus.

Lisaks võimaldavad kõrgetasemelised kahepoolsed *ad hoc*-kohtumised leida tekkivaid vajadusi, kuigi see ei ole päevakorras kindel punkt ja koosolekuid ei peeta korrapärase ajavahemike järel. Koostöö tugevdamiseks loodi statistikaametis 2021. aasta veebruaris uus ametikoht – partnerlussuhete juht riiklikus statistikasüsteemis.

Hoolimata üldiselt headest suhetest ja suhtluskanalitest tekib küsimus, kas oleks võimalik teha rohkem selleks, et Statistikaamet saaks varakult teada tekkivast poliitilisest vajadusest statistika järele ja oleks seega õigel ajal valmis nõudlusele vastama. Samuti võib andmete ja statistika varases etapis valitsuse tegevuskavasse lisamine anda kasu, mida muidu ei pruugi saavutada.

Selleks et saavutada enam kui koosõla Euroopa statistika tegevusjuhisega, soovitab vastastikuse hindamise tööühm järgmist:

16. Statistikaamet peaks kasutama tihedamaid suhteid ministeeriumidega, et saada varakult teada edaspidisest poliitilisest vajadusest statistika järele, mis aitab prognoosida tulevasi nõudeid tööprogrammile. (Parandusettepanek: Euroopa statistika tegevusjuhise näitaja 11.1)

5.2.4 Ametiseste protsesside ja info liikumise tugevdamine

Et parandada toodete kvaliteeti ning tugevdada ametiseseid protsesse ja teabevoogusid, on Statistikaamet välja töötanud statistikatööde ja -toodete kvaliteedi hindamise süsteemi, mis koosneb kahest põhiosast: põgusad ja põhjalikud hindamised.

Statistikatöö või tooterühma eest vastutavad statistikud peavad igal aastal hindama andmete kogumise, töötlemise ja levitamise protsesse ning statistika kvaliteeti, võttes arvesse aasta jooksul esinenud probleeme ja protsessis osalejate (nt töötlemise tiim, andmeesitajad, küsitlejad ja statistika kasutajad) tagasisidet. Selleks et olla pidevalt kursis statistika tegemise ja sellega seotud probleemidega, kasutatakse tööriista JIRA.

Kui põgusa hindamise käigus ilmnevad raskendavad asjaolud (või kui ilmneb tajutav või väljastpoolt tulenev vajadus muudatuste järele), tehakse põhjalik hindamine. Hindamiskoosolekud korraldatakse vastavalt GSBPMi etappidele (arendamine, kogumine, töötlemine, analüüs, levitamine ja kommunikatsioon) või saadud märkuste/ettepanekute mahule. Hindamisse on kaasatud alamprotsessides osalejad. Hindamisest tulenevad soovitusel on arenguprojektide alus.

Kõiki statistikatöid või tooterühmi käsitletakse seega korrapäraselt ainult kerge hindamise käigus. Põhjalikke üksikasjalikke hindamisi tehakse ainult vajaduse korral, seejuures teeb paljudel juhtudel otsuse vastava statistikatöö või tooterühma omanik. Kui sellist vajadust ei ole, võib osa statistikategemisest jääda aastaid põhjalikult hindamata.

Põhjalikud hindamised võimaldavad protsesside ja toodete kvaliteeti ja tõhusust põhjalikumalt uurida. Nende korral on statistika tegemise vastavates etappides osalevad töötajad ulatuslikumalt kaasatud, mis on oluline teema laiemaks hindamiseks. Hindamisprotsessi tulemusi kasutavad eksperdid võivad esitada kasulikke tähelepanekuid ja soovitusi. Vastastikku kasulik võib olla ka eelmiste või sarnaste statistiliste protsesside eest vastutavate statistikute panus. See võib aidata parandada osakondadevahelist suhtlust ja koostööd, mis aitab kaasa ka Statistikaameti töötajate suuremale rahulolule.

Samuti võib kvaliteedi hindamisel kasu olla välispartnerite kaasamisest, mis on ka rahvusvaheliselt soovitatav. Akadeemiline ringkond või teised statistilises analüüsis või statistika tegemises kogenud tarbijad võivad pakkuda uusi mõtteid. Kasulik võib olla ka teiste riiklike statistikaametite ekspertide panus.

Põhjalikust hindamisest võiksid seega kasu saada kõik statistikatööd ja tooterühmad. Selliste korrapärase hindamise optimaalse sageduse määramisel tuleks siiski arvesse võtta suurema ülesandega kaasnevat koormust.

Selleks et saavutada enam kui kooskõla Euroopa statistika tegevusjuhisega, soovitab vastastikuse hindamise tööühm järgmist:

17. Statistikaamet peaks tagama, et kogu statistika kvaliteeti hinnataks põhjalikult korrapärase ajavahemike järel, võimaldama välisvaate eri statistiliste andmete koostamise protsessile ja võimaluse korral kaasama eksperte väljastpoolt asutust, nt akadeemilist ringkonda ja teisi riiklikke statistikaasutusi. (Parandusettepanek: Euroopa statistika tegevusjuhise, näitaja 4.4)

Statistikaamet kasutab olulisel määral administratiivseid andmeallikaid ja selles vallas tegutsetakse edasi. Sellegipoolest on statistilised uuringud Statistikaametile endiselt olulised. Kui ligikaudu 30% statistikatöödest põhineb üksnes administratiivsetel andmeallikatel, siis enamikus muudes töödes kasutatakse nii andmekogude kui ka küsitlusuuringute andmeid. Enamik küsimustikke on ettevõtete küsimustikud, isiku-uuringute küsimustikke on märksa vähem.

Et pidada kinni ühekordse andmekogumise (*once-only*) põhimõttest, ei paluta vastajatel uuringutes esitada neid andmeid, mille saab kätte administratiivsetest andmeallikatest. Võimaluse korral on need andmed küsimustikes eeltäidetud, et lühendada vastamiseks kuluvat aega. Andmekogumise rakendusse on lisatud kontrollid, et vastajatel ei tekiks tarbetuid vigu. Küsimustikud ja nendega seotud teave (tähtajad jne) on Statistikaameti veebilehelt lihtsasti leitavad. Vastamismäära suurendamiseks on kasutusele võetud automaatsete meeldetuletuste süsteem, millel on olnud positiivsed tulemused.

Rahulolu-uuringutes kaevatakse peamiselt kasutatava rakenduse üle, mis on kinnitanud seda, et andmekogumisteenus on vaja ümber kujundada. Sellega tegeletakse aastatel 2020–2024 ja keskne eesmärk on koostada selged ja lihtsad küsimustikud, kus on lihtne orienteeruda. Aruannete koostamise etapis kaasatakse andmeesitajad. Suurendatakse ka teadlikkust sellest, miks teavet kogutakse. Eesmärk on vähendada vastamiskoormust ja küsimustikega rahulolematust.

Masinatevahelist andmeedastust peetakse samuti üheks võimaluseks eesmärke saavutada. Andmete otsene edastamine raamatupidamissüsteemidest statistika tegemisse asendaks käsitsi sisestamise. Selliste progressiivsete meetodite kasutamisel võib olla positiivne mõju ka statistiliste uuringute valimite suurusele. Eriti väikese riigi puhul, kus vastamiskoormus võib suureks kasvada, võivad kõrget vastamismäära toetavad meetmed aidata vähendada andmeesitajate koormust, kui valimi suurus väheneb.

Protsesside ajakohastamine on keskendunud standardimisele ja automatiseerimisele, nimelt andmetöötlemisele ja statistika arvutamisele. Andmetöötlemises põhineb standardimine tavapärase tööriistade kasutamisel, mis on mõeldud nt redigeerimiseks, imputeerimiseks, uuringute andmekogumisstruktuuride ja administratiivsete andmeallikate jaoks. Praegu hõlmab selline standardimine ligikaudu 70% statistika koostamisest. Muid uuringuid käsitletakse praegu nende eriomaduste tõttu erinevalt.

Andmetöötlemise edasised edusammud seisneksid peamiselt nende protsesside automatiseerimises, milleks on vaja nõudlikku ja oskustemahukat ettevalmistustööd metodoloogiliste arenduste kujul, näiteks täpsete eeskirjade kindlaksmääramine valikuliseks redigeerimiseks, sealhulgas loogiliste kontrollide automatiseerimine, valideerimine, liitmine, kvaliteedi mõõtmine jne.

Statistika arutamisel hõlmab standardimine ja automatiseerimine praegu ligikaudu 35% väljundnäitajatest.

Edasiseks standardimiseks ja automatiseerimiseks on muu hulgas vajalikud üksikasjalikud ja põhjalikud dokumendid ja metaandmed. Selleks väga keeruliseks ülesandeks on vaja ka kõigi seotud ekspertide koostööd. Kokkuvõttes loovad selle plaani sissejuhatavas etapis tehtud investeeringud siiski aluse tõhususe edasisele olulisele suurenemisele, mis tuleneb automatiseeritud statistikategemisest.

18. Statistikaamet peab jätkama jõupingutusi andmetöötluse standardimiseks ja automatiseerimiseks ning andmete kogumiseks kasutatava tarkvara ja küsimustike ajakohastamiseks. (Parandusettepanek: Euroopa statistika tegevusjuhisis, näitajad 9.3, 10.2 ja 10.4)

Statistikaameti tegevust eksperimentaalstatistika valdkonnas kirjeldati eespool 11. soovitus juures. Nagu juba mainitud, on see tegevus seotud konkreetse tiimiga, mis vastutab eksperimentaalstatistika eest. Siiski ei ole eksperimentaalstatistikaga seotud olnud ainult see konkreetne tiim. Eksperimentaalstatistika projektides on kasutatud ka tavalistes statistilistes andmebaasides olevaid andmeid ja traditsioonilist statistikat tegevate statistikute teadmisi. Traditsioonilise statistika eksperdid on olnud kaasatud olenevalt nende konkreetsest spetsialiseerumisest ja huvidest, kuid loomulikult olenevalt ajapiirangutest, mis tulenevad nende rollist ja vastutusest tootmisliinil.

Tekkivatele vajadustele ja huvidele vastamiseks mõeldud eksperimentaalstatistika on aidanud suurendada teiste sidusrühmade ja potentsiaalsete töötajate austust Statistikaameti vastu ja ameti atraktiivsust. Samuti peavad Statistikaametis traditsioonilises statistikategemises osalevad aktiivsed ja huvitatud eksperdid eksperimentaalstatistikat isikliku arengu ja karjäärivõimaluseks.

Seni saadud õppetunnid on kasulikud tulevases eksperimentaalstatistika tegevuses, mis, nagu eespool mainitud, võiks aidata rohkem kaasa traditsioonilise statistika koostamisele. Tulevikus võiks eksperimentaalprojektides saadud teadmisi ja tulemusi Statistikaametis rohkem levitada, et inspireerida teiste osakondade kolleege ja rõhutada, et sellised uued tegevused toovad kasu kogu institutsioonile, mitte ainult otseselt sellega tegelevatele isikutele. Selliseks teadmiste ja teabe jagamiseks ei ole vaja ulatuslikke ressursse ja suurt infrastruktuuri. Kasu võiks olla ka sellest, kui eksperimentaalse ja traditsioonilise statistika tegemisega seotud statistikute vahel oleksid tihedamad töösuhted, mis parandaks veelgi osakondadevahelist koostööd ja suurendaks töötajate rahulolu.

19. Statistikaamet peaks astuma samme, et jagada asutuse sees teadmisi teadusprojektide ja eksperimentaalstatistika tulemustest. (Parandusettepanek: Euroopa statistika tegevusjuhisis, näitaja 7.6)

5.3 STATISTIKAAMETI KUI RIIKLIKU STATISTIKASÜSTEEMI JA EKSPERTHINDAMISE KOORDINAATORI ARVAMUSED SOOVITUSTE KOHTA, MILLES ARVAMUSED LAHKNEVAD

Puuduvad

LISA A – VISIIDI PÄEVAKAVA

Aeg	Teema	Osalejad
1. päev		
09.00–09.45	Ettevalmistuskohtumine riigi koordineerimistiimiga ja võimaluse korral teiste visiidiga seotud riiklike osalejatega. Kohtumise eesmärk on hõlbustada osalejate suhtlust, arutada mitteametlikult külastuse praktilisi aspekte ja õppida üksteist tundma.	Eksperthindamise komisjon: kõik <u>Statistikaamet:</u> Riiklik koordinaator Teabevahetuse eest vastutav ametnik
09.45–10.00	Tervitus ja programmi tutvustus, päevakorra vastuvõtmine ja korralduslikud küsimused.	Eksperthindamise komisjon: kõik <u>Statistikaamet:</u> Kõrgem juhtkond Teabevahetuse eest vastutav ametnik
10.00–11.00	Riikliku statistikasüsteemi esitlus Üldine infokoosolek koos riikliku statistikasüsteemi korralduse kirjeldusega (asutused, vastutuse jaotus, asutustevahelised suhted jne), sealhulgas andmehalduse juhtimise süsteem ja andmekogude roll.	Eksperthindamise komisjon: kõik <u>Statistikaamet:</u> Peadirektori asetäitja Peadirektor Peadirektori asetäitja andmehalduse ja andmeteaduse alal Riiklik koordinaator Teabevahetuse eest vastutav ametnik
11.00–11.15	Kohvipaus	
11.15–12.45	Ametialane sõltumatus, sealhulgas riikliku statistika seadus ja muud seotud õigusaktid.	Eksperthindamise komisjon: kõik <u>Statistikaamet:</u> Peadirektori asetäitja Peadirektor Riiklik koordinaator Teabevahetuse eest vastutav ametnik
12.45–13.45	Lõuna	
13.45–15.15	Koordineerimine ja koostöö	Eksperthindamise komisjon: kõik <u>Statistikaamet:</u> Rahvusvahelise koostöö nõunik Partnerlussuhete juht Peadirektori asetäitja andmehalduse ja andmeteaduse alal Majandus- ja keskkonnastatistika osakonna juhataja Rahvastiku- ja sotsiaalstatistika osakonna juhataja
15.15–15.30	Kohvipaus	

Aeg	Teema	Osalejad
15.30–17.00	Administratiivsete andmeallikate kasutamine ja andmehalduse juhtimine	Eksperthindamise komisjon: kõik <u>Statistikaamet:</u> Arendusosakonna juhataja Andmehõive ja andmetötluse arenduse tiimi juht Rahvastikustatistika tiimi juht Põllumajandusstatistika tiimi juht Peadirektori asetäitja andmehalduse ja andmeteaduse alal Andmehalduse ekspert Eksperimentaalstatistika tiimi juht Riiklik koordinaator Teabevahetuse eest vastutav ametnik
17.00–18.00	Eksperthindajate arutelu (eksperthindamise riiklik koordinaator/koordineerimistiim peaks olema sel ajal kättesaadav juhuks, kui tekib küsimusi)	
2. päev		
09.00–10.15	Kvaliteet (organisatsiooni struktuur, vahendid, järelvalve) Metoodika, standardid, klassifikaatorid, registrid, metaandmed, andmekogumine, andmetöötlus (sealhulgas statistika tegemisel kasutatava tarkvara selgitus)	Eksperthindamise komisjon: kõik <u>Statistikaamet:</u> Kvaliteedijuht Arendusosakonna juhataja Ettevõtlusstatistika tiimi juhtivanalüütik Väliskaubandusstatistika tiimi juht Makromajandusstatistika tiimi juhtivanalüütik Haridus- ja kultuuristatistika tiimi juht Teabevahetuse eest vastutav ametnik
10.15–10.30	Kohvipaus	
10.30–12.00	Juurdepääs eraandmetele ja uutele andmeallikatele ning neil põhinev statistika, eksperimentaalstatistika (sealhulgas COVID-19 statistika)	Eksperthindamise komisjon: kõik <u>Statistikaamet:</u> Arendusosakonna juhataja Eksperimentaalstatistika tiimi juht Majandus- ja keskkonnastatistika osakonna juhataja Riiklik koordinaator Teabevahetuse eest vastutav ametnik
12.00–13.00	Lõuna	

Aeg	Teema	Osalejad
13.00–14.15	Ressursside ja oskuste nappus	Eksperthindamise komisjon: kõik <u>Statistikaamet:</u> Finantsosakonna juhataja Personali- ja tugiteenuste osakonna juhataja Peadirektori asetäitja Peadirektor Riiklik koordinaator Teabevahetuse eest vastutav ametnik
14.15–15.45	Vastamiskoormus ja sisemine tõhusus	Eksperthindamise komisjon: kõik <u>Statistikaamet:</u> Arendusosakonna juhataja Küsitlusvõrguosakonna juhataja Andmehõive ja töötluse osakonna juhataja Ettevõtlusstatistika tiimi juhtivanalüütik Sotsiaalse heaolu ja tööturustatistika tiimi juht Riiklik koordinaator Teabevahetuse eest vastutav ametnik
15.45–16.00	Kohvipaus	
16.00–17.00	Kohtumine ainult nooremate töötajatega (töötajad, kellel on riiklikus statistikaametis kogemust 2–5 aastat)	Eksperthindamise komisjon: kõik <u>Statistikaamet:</u> Andmebaaside juhtivspetsialist Arenduste juht Makromajandusstatistika tiimi juhtivanalüütik
17.00–18.00	Eksperthindajate arutelu (eksperthindamise riiklik koordinaator/koordineerimistiim peaks olema sel ajal kättesaadav juhaks, kui tekib küsimusi)	

Aeg	Teema	Osalejad
3. päev		
09.00–10.15	Programmeerimine, planeerimine ja teenused	Eksperthindamise komisjon: kõik <u>Statistikaamet:</u> Partnerlussuhete juht Peadirektori asetäitja andmehalduse ja andmeteaduse alal Rahvastiku- ja sotsiaalstatistika osakonna projektijuht Majandus- ja keskkonnastatistika osakonna juhataja Rahvastiku- ja sotsiaalstatistika osakonna juhataja Riiklik koordinaator Teabevahetuse eest vastutav ametnik
10.15–10.30	Kohvipaus	
10.30–11.30	Kohtumine Tervise Arengu Instituudiga (TAI)	Eksperthindamise komisjon: kõik <u>Tervise Arengu Instituut:</u> Direktor Tervisestatistika osakonna vanemanalüütik Tervisestatistika osakonna juht Tervisestatistika osakonna analüütik <u>Statistikaamet:</u> Rahvastiku- ja sotsiaalstatistika osakonna juhataja Peadirektor Riiklik koordinaator Teabevahetuse eest vastutav ametnik
11.30–12.15	Tarbijate kaasamine	Eksperthindamise komisjon: kõik <u>Statistikaamet:</u> Statistika levi osakonna juhataja Riiklik koordinaator Teabevahetuse eest vastutav ametnik
12.00–13.00	Lõuna	

Aeg	Teema	Osalejad
13.00–14.15	Suhtlus akadeemilise ringkonnaga	Eksperthindamise komisjon: kõik <u>Statistikaamet:</u> Peadirektori asetäitja andmehalduse ja andmeteaduse alal Eksperimentaalstatistika tiimi juht Rahvusvahelise koostöö nõunik Keskkonnastatistika tiimi juht Riiklik koordinaator
14.15–15.15	Edusammud ja tulevikuplaanid (pandeemia reageerimine)	Eksperthindamise komisjon: kõik <u>Statistikaamet:</u> Peadirektor Peadirektori asetäitja Peadirektori asetäitja andmehalduse ja andmeteaduse alal Arendusosakonna juhataja Riiklik koordinaator Teabevahetuse eest vastutav ametnik
15.15–15.30	Kohvipaus	
15.30–17.00	Kohtumine rahandusministeeriumiga	Eksperthindamise komisjon: kõik <u>Rahandusministeerium:</u> Kantsler Halduspoliitika asekancler <u>Statistikaamet:</u> Peadirektor Majandus- ja keskkonnastatistika osakonna juhataja Riiklik koordinaator
17.00–18.00	Eksperthindajate arutelu (eksperthindamise riiklik koordinaator/koordineerimistiim peaks olema sel ajal kättesaadav juhaks, kui tekib küsimusi)	

Aeg	Teema	Osalejad
4. päev		
09.00–10.00	Kohtumine keskpangaga	Eksperthindamise komisjon: kõik <u>Keskpank:</u> Statistikaosakonna juhataja Majandusstatistika allosakonna juhataja <u>Statistikaamet:</u> Majandus- ja keskkonnastatistika osakonna juhataja Makromajandusstatistika tiimi juht Rahvusvahelise koostöö nõunik Riiklik koordinaator
10.00–11.00	Suhtlemine väliskasutajatega, kommunikatsioon ja levi	Eksperthindamise komisjon: kõik <u>Statistikaamet:</u> Statistika levi osakonna juhataja Kommunikatsiooni- ja turundustiimi juht Klienditoe juht Riiklik koordinaator
11.00–11.15	Kohvipaus	
11.15–12.00	Kohtumine ettevõtjate esindajatega	Eksperthindamise komisjon: kõik <u>Ettevõtjate esindajad:</u> 3 ettevõtete esindajat <u>Statistikaamet:</u> Majandus- ja keskkonnastatistika osakonna juhataja Riiklik koordinaator
12.00–13.00	Kohtumine meedia esindajate ja majanduskommentaatorite / pankade ökonomistidega	Eksperthindamise komisjon: kõik <u>Meedia esindajad ja majandusteadlased:</u> 3 meedia esindajat ja 2 majanduskommentaatorit/ökonomisti <u>Statistikaamet:</u> Majandus- ja keskkonnastatistika osakonna juhataja Meediasuhete juht Riiklik koordinaator
13.00–14.00	Lõuna	

Aeg	Teema	Osalejad
14.00–15.00	Kohtumine akadeemilise ringkonna esindajatega	Eksperthindamise komisjon: kõik <u>Akadeemilise ringkonna esindajad:</u> 3 ülikoolide esindajat <u>Statistikaamet:</u> Peadirektori asetäitja andmehalduse ja andmeteaduse alal Ekspérimentaalstatistika tiimi juht Riiklik koordinaator Teabevahetuse eest vastutav ametnik
15.00–16.00	Kohtumine Statistikaameti kasutatavate eraandmete allikate esindajatega	Eksperthindamise komisjon: kõik <u>Eraandmete omanike esindajad:</u> 4 eraettevõtete esindajat <u>Statistikaamet:</u> Majandus- ja keskkonnastatistika osakonna juhataja Ekspérimentaalstatistika tiimi juht Riiklik koordinaator
16.00–16.15	Kohvipaus	
16.15–17.15	Kohtumine statistikanõukoguga	Eksperthindamise komisjon: kõik <u>Statistikanõukogu liikmed:</u> 2 statistikanõukogu liiget <u>Statistikaamet:</u> Riiklik koordinaator Teabevahetuse eest vastutav ametnik
17.15–18.15	Eksperthindajate arutelu (eksperthindamise riiklik koordinaator/koordineerimistiim peaks olema sel ajal kättesaadav juhaks, kui tekib küsimusi)	
5. päev		
09.00–10.30	Eksperthindajate arutelu	Eksperthindamise komisjon: kõik
10.30–10.45	Kohvipaus	
10.45–12.45	Broneeritud aeg selgitusteks, järelejäänud või lisaküsimusteks ja fookusteemadeks	
12.45–13.45	Lõuna	

Aeg	Teema	Osalejad
13.45–16.00	Kohtumine riikliku statistikaameti kõrgema juhtkonnaga: kokkuvõtted ja soovitused	Eksperthindamise komisjon: kõik <u>Statistikaamet:</u> Kõrgem juhtkond

LISA B – OSALEJATE NIMEKIRI

Statistikaamet	Urmet Lee (peadirektor, kõrgema juhtkonna liige) Kaie Koskaru-Nelk (peadirektori asetäitja, kõrgema juhtkonna liige) Andres Kukke (peadirektori asetäitja andmehalduse ja andmeteaduse alal, kõrgema juhtkonna liige) Maiki Ilves (arendusosakonna juhataja, kõrgema juhtkonna liige) Ivar Pae (majandus- ja keskkonnastatistika osakonna juhataja, kõrgema juhtkonna liige) Heidy Roosimägi (rahvastiku- ja sotsiaalstatistika osakonna juhataja, kõrgema juhtkonna liige) Karin Veski (personali- ja tugiteenuste osakonna juhataja, kõrgema juhtkonna liige) Ave Sepik (finantsjuht, kõrgema juhtkonna liige) Maarja Kirtsi (statistika levi osakonna juhataja, kõrgema juhtkonna liige) Epp Karus (küsitlusvõrgu osakonna juhataja, kõrgema juhtkonna liige) Heidi Pellmas (andmehõive ja töötuluse osakonna juhataja, kõrgema juhtkonna liige) Kristi Lebin (kvaliteedijuht, riiklik koordinaator) Riina Kerner (rahvusvahelise koostöö nõunik, teabevahetuse eest vastutav ametnik) Kaja Sõstra (juhtivanalüütik, eksperimentaalstatistika tiimi juht) Kadri Kütt (meediasuhete juht) Liis Meriküll (kommunikatsioonipartner ning kommunikatsiooni- ja turundustiimi juht) Katrin Karhu (klienditoe juht) Jaana Tael (partnerlussuhete juht) Laura Kalda (rahvastiku- ja sotsiaalstatistika osakonna projektijuht, tellimustööde eest vastutaja) Evelin Ahermaa (juhtivanalüütik, makromajandusstatistika tiimi juht) Merike Põldsaar (ettevõtlusstatistika juhtivanalüütik) Anet Mürsoo (juhtivanalüütik, sotsiaalse heaolu ja tööturustatistika tiimi juht) Evelin Puura (juhtivanalüütik, väliskaubandusstatistika tiimi juht) Kaire Raasik (juhtivanalüütik, haridus- ja kultuuristatistika tiimi juht) Kaia Oras (juhtivanalüütik, keskkonnastatistika tiimi juht) Kristin Karolin Nõlvak (juhtivmetoodik, andmehõive ja -töötuluse arenduse tiimi juht) Terje Trasberg (juhtivanalüütik, rahvastikustatistika tiimi juht) Eve Valdvee (juhtivanalüütik, põllumajandusstatistika tiimi juht) Veiko Berendsen (andmehalduse ekspert, andmehalduse tiimi juht) Gerli Öunapuu (avaldamise tiimi andmebaaside juhtivspetsialist) Marika Korke (arenduste juht, andmekogumise arenduse tiimi juht) Pauliine Kommer (makromajandusstatistika tiimi juhtivanalüütik) Kati Coleman (avaldamise tiimi tõlkija)

Tervise Arengu Instituut	Annika Veimer (direktor) Mare Ruuge (tervisestatistika osakonna vanemanalüütik) Jane Idavain (tervisestatistika osakonna nooremteadur) Ingrid Valdmaa (tervisestatistika osakonna juht)
Rahandusministeerium	Merike Saks (kantsler) Raigo Uukkivi (halduspoliitika asekancler)
Keskpank	Jaanus Kroon (statistikaosakonna juhataja) Ulvi Saks (majandusstatistika allosakonna juhataja)
Ettevõtjate esindajad	Warmeston ASi tegevjuht Transferwise'i Eesti filiaali finantsraamatupidaja Hoolekandeteenuste ASi pearaamatupidaja
Meedia ja majanduskommentaatorid / pankade ökonomistid	Portaali Delfi News ajakirjanik Eesti Päevalehe ajakirjanik (päevaleht) Postimehe ajakirjanik (päevaleht) Luminor Estonia peaökonomist (kommertspank Eestis) Swedbanki peaökonomist (kommertspank Eestis)
Akadeemiline ringkond	Õppeprorektor (Tartu Ülikool) Majanduse modelleerimise õppetool, rakendusökonomeetria kaasprofessor (Tartu Ülikool, virtuaalselt) Masina- ja tööstustehnika instituudi direktor (Tallinna Tehnikaülikool)
Eraandmete omanikud	Skriiningu OÜ tegevjuht (äritehingute andmete standardimise programmeerija) Eleringi ASi energiaturgude analüütik (elektriandmed) Mobiilsidefirma Tele2 tegevjuht (mobiiliandmed) Mobiilsidefirma Telia Eesti ASi analüüsiüksuse juht (mobiiliandmed)
Statistikanõukogu	Hede Sinisaar (sotsiaalministeerium, analüüsi- ja statistikaosakonna juhataja, tarbijate esindaja) Allan Puur (Tallinna Ülikool, demograafiaprofessor, tarbijate esindaja)